

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

IV.

Илази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претилате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

IX.

Л Е К Ц И Ј Е

ИЗ

ПРАВОСЛАВНО-ХРИШЋАНСКОГ ДОГМАТИЧКОГ БОГОСЛОВЉА

по рускијем богословима

За своје ученике Божанствено-Училишеске Школе

САСТАВИО: **Лазар Т. Церовић.**

(Наставак.)

IV По ка ја њ е.

Покајање је Богом установљена тајна новог завјета, у којој грешник, искрено признавши своје гријехове пред свештеником, с тврдом жељом да ће се унапријед поправити, живом вјером и надом у Христа Спаситеља, ослобађа се преко свештеника од свију гријехова, које је послјије крштења учинио, постаје чист и невин, с пуном надом на вјечни загробни живот. Ова света тајна Божанственог је поријекла, јер је установио сам Господ наш Исус Христос онда, када се је послјије ускрснућа свога јавио свима ученицима, осим невјерног Томе, и дао им власт, да невидљивим утицајем св. Духа дријеше и вежу оvdје на земљи, рекавши им: „примите Духъ Святъ, имже отпустите гръхи, отпустятся имъ, и имже держите держатся“ (Јоан. 20, 21—3). Ова власт с Апостола прешла је на њихове прејемнике: епископе и свештенике, и њом су се непрестано користи-

ли, имајући на уму оне ријечи: „Ако ко, епископ или презвитер, не прими онога, који се удаљује од гријеха, да се лиши свештеничког чина, јер љути Христа, који је рекао: радостъ биваеъ на небеси о единомъ грешникъ кающемъ“ (52 пр. Ап.)

Власт дријешати и везати овдје на земљи у Божијој је руци; Он је невидљиво врши, а видљиво епископи и презвитери, као спољашња оруђа Божанствене милости. Приступити јој пак могу сви православни хришћани, који су се крштењем очистили од прародитељског гријеха и искрено се кају за доцније учињене гријехове, а тим прелазе у нови живот, освешћени Духом Светим, јер се по благодатној сили ова тајна и једначи са крштењем. Стари црквени учитељи називаху ову св. тајну различитим именима: *разрешењем* (Тертулијан), *измирењем* (Августин), *истовијешћу* — *ἐξομολογήσις* (Иринеј), *другим крштењем* и т. д.

Прије него се приступи праштању гријехова, од грјешника се тражи, да испуни неке услове, а то су: 1) *право стварно од свега срца кајање*; 2) *обећање, да ће се у будуће поправити* и 3) *усмено истовијedaње гријехова пред свештенишом*.

И у обичном смислу ако узмемо, кајање је природно осјећање туге, коју човек осјећа, кад се огријеши о морални закон. Том приликом у њега сама тежња ниче, да тај душевни притисак повјери коме, пренесе и на други предмет, а у исто вријеме рађа се и потреба чиме се давати, па макар и претрпјети заслужену казну. Колико случајева има из обичног живота, гдје убица сам преклања главу судији и захтијева казну, ма да је могао исту избјећи; или зар нема равнодушних људи према црквеним законима, па поред највећег упорства, чим му се приближи смртни час, осјети живу потребу помирења са својим Богом, те зато изнемоглим вапајем кликује свештеника, да му открије душу и срце своје и тражи у њега Божанствену милост. У свима религијама постајало је од вајкада покајање, премда се у различитим формама обављало, али се свуда спомињу: добра дјела, пост, честе молитве и т. д. У старом завјету сам закон прописивао је кајање. То је чинио пророк Давид, Ниневљани и т. д., а Крститељ кликује: „покајтеся приближибося царствіе Божіе.“ Ово се обављало: постом, посипањем главе пепелом, обуковањем у вреће, плакањем, лишавањем друштвеног права, а све је ово, уз религиозни, имало и грађански карактер.

Али све врсте кајања у природним религијама нијесу имале онако дубоког чистог религиозног смисла, као у периоду хри-

шћанства. Овдје оно није имало грађанског карактера, јер ни само хришћанство у прво вријеме не престављаше собом никакве грађанске корпорације. Овдје се покајање вршило публично, а као први примјер таквог покајања видимо у коринског крвсмјесника, којег Апостол Павле предаје ђаволу „на измождене плоти, да дух спасет се“ (1 кор. гл. 5, ст. 5)* Процес публичног покајања у цркви захтијевао је и извјесни поредак, јер је број тих, што се кају, био веома велик, нарочито у периоду хришћанских гоњења, те су међу њима била лица, која се разликују облицима гријехова, условима, ушљед којих су те гријехове чинили, или морали чинити, ступњу наравственог расположења и узраста и трајањем времена међу оним, који се кају. Због тога је неопходно било на све ово обратити пажњу, ушљед чега се је јавила потреба дијелити покајанике на класе или групе. Ово се јамачно увело баш за вријеме самих гоњења, што се види из каноничке посланице Григорија Чудотворца, у којој се виде четири степена, или врсте кајућих се: 1 они, који плачу,

) Веома је класичан и занимљив примјер публичног кајања првог хришћанства неког Ерма, јер нам он с догматичке стране преставља дубоки смисао и разнолики интерес у том односу, што нам даје општу мисао, да су заиста постојали вјежбања у кајању којом приликом грешник показује смиреност свог духа: „стоји дрво, од којег Арханђел Михаил откида гране и раздаје народу, па их одет нагас захтева. Оне којима су гране изашле с плодовима, или бар зелене, какве су им и биле даје, Арханђел шаље у бању, давши им печат; а оне, којима су гране изашле сухе и покварене, Арханђел препоручује пастиру (свештенику), а пастир је усађивао те гране у земљу, посуо их водом, ушљед чега су неке гране обрасле зеленилом, а неке пак и плодовима. Ово сађење грана у земљу и квашење, по објашњењу пастира, означава покајање оних, што су се крстили.“ Послије овога Ерма се обраћа пастиру с молбом, да му каже значај тих различних грана, а пастир му овако одговара: „Људи с поквареним и сухих гранама — то су оступници од цркве; они су изгубљени за Бога; Људи са сухим, али не сасвим поквареним гранама — то су лицемјери, који саблажњавају грешне Божије слуге туђом науком и не дају им да се покају. Овакви људи још нијесу изгубили наду покајања: многи се од њих кају и још ће се покајати.“ При крају пастир говори Ерми: хајде и кажи свима, да се покају и да живе ради Бога, јер је Бог принуђен кренути својим милосрђем, мене је послао, да свима дам покајање ради спасења. Сви они, који се покају од свега срца, добијају од Бога ослобођење од пређашњих гријехова, али ради тога ослобођења онај који се каје треба да пребива у смирености свог духа и да преноси многе и различите туге, па, кад све пренесе, што му се одреди, тада Онај, што је све створио и утврдио, окренуће се к њему својом милошћу и даће му неку љекарину, али ово онда, када увиди, да је срце оног, што се каје, чисто од сваког сувишног дјела.“)

*) (Из мојих академских прибиљежака по лекцијама мог професора у Петрограду Др. Н. В. Покровскога).

2 slušaju, 3 ničice padaju i 4 koji zajedno s vjernima stoje. Oni što плачу морали су стојати иза врата црквених и молити вјерне, који унутра улазе, да се за њих моле, пошто су они били лишени права прелазити црквени праг. Ријечи „иза црквених врата“ не треба разумјети, као да је то притвор, јер су у притвору стојали кајући се другог реда — они, који слушају службу, него је то црквени портик, сличан притвору, као нека колонада, али без крова. Овдје су морали они стојати гологлави, изложени утицајима загушљивог ваздуха. У другу категорију спадају они, што слушају: „слушање бива унутра, у притвору за вратима, гдје грешник стоји до мољења за оглашење, а тада излази.“ Они су имали право у богослужабним скуповима слушати читање св. писма и поуке, зато су се и назвали „слушајући.“ За њих је било у цркви нарочито мјесто у притвору, гдје су стојали заједно с оглашенима за све вријеме првог дијела летурђије. Пошто би се свршило читање из св. писма и поука прије молитве оглашених, они су морали излазити из храма, јер су били ријешени обћења с црквом и није за њих постојало каквихгод одвојених молитава. Исто тако нијесу имали права добивати благослов од епископа. Трећи ред кајућих се (ὀλοτοβος, prostratio), разликовао се од другог класа у томе, што су вајуби стајали на црквеним вратима и имали су право да пролазе од вратостану и слушају нарочите молитве, а ево како се то вршило: када су последије извјеснијех молитава за оглашене пошљедњи излазили из цркве, у то су се вријеме започињале молитве за оне, што се кају; ђакон је наглашавао: „помолимся иже въ покаянїи, прилѣжно вси помолимся о братїяхъ, находящихся въ покаянїи, яко да любощедрїй Богъ покажетъ имъ путь покаянїя, приметъ ихъ отрицанїе и исповѣданїе“ и т. д. Иза овога они су се сагињали, а епископ је читао над њима молитву и благосивљао их је. Овај обред сагињања послужио је основом за њихово назвање „припадајућїи.“ Сада су шљедовале ријечи „кающїеся, изыдите“ и они су излазили из цркве.

Пошљедњи ред кајућих се сачињавали су они, који су стајали заједно са вјернима (ὀρθοτατες). Они нијесу излазили из цркве последије првога дијела летурђије, нити се због њих одређивало особито мјесто у храму, а сва разлика између њих и вјерних састајала се у томе, што они нијесу имали права приступати св. причешћу, нити доносити причесне дарове. Али не треба мислити, да је сваки кајући се дужан био проћи кроз све ове степене кајања. Не, то је зависјело од природе гријеха

хтјели пријећи у цркву без икакве епитимије, па су се обраћали за то мученицима и исповједницима. Ови пошљедњи су их сажалевали и давали им препоручна писма на епископе и свештенике, а често нијесу ни дознавали прави пријеступ, те су препоручивали често и незаслужене, наређујући гдје-кад епископима и свештеницима да их морају примити, а ови, користећи се тим, нијесу признавали никакву дисциплину кајања. Ево како Кипријан о томе с болом у души пише: „Дуг наше службе и страх од Господа приморава нас, узвишени и сретни мученици, напоменути вам преко нарочите посланице, да ви благочестиво и подједнако чувате за Господа вјерне, а тако исто закон Господњи и дисциплину. Кад су сви покорници Христови дужни чувати правила њиховог руководиоца, то је вама још више неопходно покоравати се Његовим заповиједима, вама, који сте постали примјером силе и страха Господњег за остале људе. Међу тим силном тугом дознао сам, да ви не само што не испуњавате божанствене наредбе, него и сметате њином испуњењу и у исто вријеме захтјевате, да се ваше жеље испуне и панули да се приме у цркви. И ето, посліје гоњења ми смо хтјели да се с клиром скупимо и размислимо, да панули примају примирење и евхаристију, али не прије исповиједи и покајања у тешким гријеховима и не прије, него епископ или клир метне на њих руке.“ Ово је исто Кипријан понављао и свом клиру и наредио је, да не примају пануле, без њега. Али пошто се међу њима дешавало и болесних људи, који су у његовом осутству могли умријети, а да не ступе у црквену заједницу, то за њих је он учинио изузетак и дозволио је свештеницима и дјаконима, да их они могу примати у цркву под условом одржања дисциплине покајања и метања руку. *)

Да се повратимо на услове кајања. И тако први је услов стварно кајање. Оно мора бити искрено, спојено с тужним сазнањем грешне кривице и живом вјером у милост Божију, која све прашта не само по седам пута, него 7×70 ; а без сумње смо грешни по самој грешној природи и нема никога без гријеха, осим једнога Бога, коме је милији један покајани грјешник, него 99 праведника, што им не треба кајања. „Обратитесь ко мнѣ всѣмъ сердцемъ вашимъ вѣ постѣ и вѣ плчѣ и вѣ рыданіи и расторгните сердца ваша, а не ризи вапиа и обратитесь ко Господу Богу вашему (Јоиль, 2, 12, 13). — Тако Бог грешне с неба к себи призива. „И тако, ма у чаму грије-

*) Из мојих академских прибиљежака по лекцијама летургике мог професора у Петрограду, др. Н. В. Покровскога.

пили по каквим год саблавнима нечистог духа, треба да иштемо опроштоње, јер је боље човјеку исповиједати своје гријехове, него свирјепити срце своје. Господ се ни у чему не нуждава, нити ишта од кога захтијева, осим тога, да му се исповиједамо, јер, како говори Давид: исповиједаћу се Господу и то ће Му бити пријатније, него младо теле (по. 49, 19) зато, што је за њега жртва *скрушени дух* (пс. 50, 19). (Св. Климент римски). „Ако си погријешо, уђи у цркву и заглади свој гријех. Колика год пута панеш на пјаци, сваком устајеш. Тако исто колика год пута погријешош, признај гријех, не очајавај. Опет погријешо — и опет се покај, да не би изгубио наду на обећана блага. Јако си остарио, па си погријешо — уђи у цркву, па се покај, то је љекарница, а не судница, овдје не муче, него праштају гријехове; јер, ко сам себе осуђује, дво-струко умилостивљава Бога признањем својих гријехова и готовошћу више их не чињети у будуће.“ *)

Покајање има духовно благодатне утицаје, јер лијечи од свију гријехова, учињених послје крштења и обнавља доцније клонули духовни живот, изазивајући свеопроштајну Божанствену милост за све ^{НАЦИОНАЛНА} покајане ^{БЛАГОДАТ} хришћане, јер је крв Христова свему свијету ^{БЛАГОДАТ} донијела ^{БЛАГОДАТ} кајања, а гдје је искрено кајање, ту ће се одавати ^{БЛАГОДАТ} Божанственој ^{БЛАГОДАТ} Цркви: „уништићу безаконја твоја као облак и гријехове ^{БЛАГОДАТ} твоје као дим.“ (Ис. 44, 22).

Послије искреног кајања, други је услов за грешника обећање, да ће се унапријед поправити, јер „не исповиједа гријех свој онај, који каже: згријешо сам ја и иза тога опет продужава гријешити, него онај, који по ријечи Псалмопојца, омрзне на гријех свој (пс. 35, 3). Премудри Творац нашега живота хоће, да они, који су били грешни, па се доцније обећају не гријешити, пријећу у здрави живот, те да, послје учињених гријехова, отпочну и новживот, обновљени преко покајања“ (**)

Трећи услов од грешника тражи се усмено исповиједање својих гријехова пред свештеником. Пошто је ова св. тајна Божанствена установа, свештеници су, по Богом даној им власти, кадри праштати гријехове покајаним члановима своје цркве, ако им ови искрено открију своју савјест и изнесу пред њим тешко бреме душевне слабости, тражећи за то од њега спасавајућег лијека. И чим који грешник отворено рече: погријеших пред Господом, Дух свети одговара (посредно) Господ ти је опростио гријех, пази и нећеш умријети.“ (2 Цар. 12, 13).

*) Силвестрѣ, т. V, стр. 29.

**) 7 тајна... стр. 149.

„Отац је сав суд предао Сину, а Син свештеницима... Јудејски су свештеници имали власт чистити тијело од губе, или, боље рећи, не чистити, него само бити свјedoци; али су свештеници новог завјета добили власт, не само бити свјedoци очишћених, него и да их сами чисте и то не тјелесну губу, него душевну нечистоћу. Они су добили такву власт, какву Бог није дао ни Анђелима, ни Арханђелима, јер није Анђелима речено: елика аще свяжете на земли... Имају власт и они, што на земљи управљају да вежу; али само тијела, но ова се власт тиче саме душе и до неба се уздиже, јер, што свештеници доље одреде, то Бог потврђује горје, а господар се слаже с мислима својих слугу... Не могу тјелесни родитељи указати помоћи својој дјечи, кад она увриједе каквог год гласитога и силнога човјека, али свештеници не мире духовну дјечу своју ни с великашима, ни с царевима, него с Богом.*) „Сваки од вас, молим вас, најљубазнија браћо, нека исповиједа свој гријех, док се још налази на овом свијету, док му се још дозвољава исповијед, док је задовољење и опроштење, учињено преко свештеника, пријатно пред Господем.“ **)

Видљива страна тајне покајања, њени невидљиви утицаји и обим.

Видљивој страни ове свете тајне припада искрено исповиједање покајаног грешника пред свештеником и ослобођење од ових преко истог свештеника, који то врши овим ријечима: „Господъ и Богъ нашъ Иисусъ Христосъ благодатию и щедротами своего челоувколюбія, да проститъ ти, чадо, вся согрешенія твоя и азъ недостойныйъ іерей, властию его, данною мнѣ, прощаю и разрѣшаю тя отъ всѣхъ грѣховъ твоихъ: во имя Отца, и Сына и Святаго Духа Аминь.

У невидљиве благодатне утицаје ове свете тајне спада: непосредно опроштење гријехова с надом на вјечно спасење. Ови утицаји по својој јачини и сили обухватају све људске иступе, и нема гријеха, па ма колико он био велик, да се не да опростити, само кад се искрено каје са живом вјером у Спаситеља и надом на његово заузимање, јер „нѣсть воля предъ отцемъ нашимъ, да погибнетъ единъ отъ малыхъ“. (Мѡ. 9, 10—11.)

Још од првог доба хришћанског, управо откако постоји исповиједање пред свештеником — одређивало се нарочито духовно лице, *свештеник-духовник*, човјек, који се одликовао мирно-

*) Златоуст. „О свештенству књ. III, стр. 64, виђи Силвестр. књ. V, стр. 26.

**) Ibid стр. 22.

ћом и кротошћу духа, те је примао к срцу и очински саосјећао у пријеступима покајаних грешника и с обзиром на те гријехове савјетовао их је, шта да раде и какву казну да пренесу, послије чега их је молитвом од истих ослобађао. Оваква дужност је од велике потребе била у оно вријеме, као што и дан данас постоји на неким мјестима, на пр. у Русији. Црквени чин покајања приписује се, да је саставио Јован посник, цариградски патријарх. Он се састоји из три дијела: читање псалмова, исповиједање гријехова и разрешавајуће молитве: први дио изражава душевно расположење грешника за молитве и његово обраћање к Богу с молитвом о опроштењу; други изливање самих гријехова с искреном жељом даље не гријешити, и трећи дио сами акт примирења грешног човјека са црквом.

Старешина западне цркве увео је сасвим други начин, којим ослобађа своју паству од гријехова свакојаке врсте. Добрим дјелима, по учењу западњака, човјек добија благодат и тече вјеру у Бога; па, ако учини толико добра, да му претече преко оног дуга, који дугује Богу, онда из тог сувишка добрих дјела вољан је пазарити, како му боље у рачун иде. У колико је човјек праведнији, у толико је богатији с тим сувишком добрих дјела, који му нијесу потребни ни Богу, ни светима, — из њих направљава нека чуварница, или каса, из које се, као из обичне штедионице, може позајмити и давати свима оним, који се у томе нуждавају — неправедним, грешним људима. А коме би природније било располагати таквим даровима, ако не „намјеснику Христову“ на земљи, видљивој глави — папи. Он предузима оваке банкирске операције, продаје индулгенције, тек да заради новац. Ето тако се у њиховој цркви, светињи вјере, пренесе прави механизам трговине. Ево како се источна црква изразила о тим индулгенцијама: „Што се тиче казнâ, које опредјељују канони, а ви их (протестанти) савршено поричете, ми мислимо: ако их одређују служитељи цркве као љекарства, на пр. на горде људе, прелубочинце, раскалашне и разуздане, завидљивце и мрзиоце, лењивце или с другим каквим пороцима болесне — оне су одвећ корисне и много помажу оном, што се каје, да се поправи. Зато су и св. оци означили, да се оне одређују на оне, који се обраћају и кају. Али ако се оне употребљују само ради користи оних, што их одређују, а не с правом душекорисном цијељу; ако се не употребљују онако, како су то одредили и сами их употребљавали св. оци у почетку ради излечења само од гријеха — у оваквом их случају и ми одричемо и призна-

јемо, да су штетне и непоштене и тврдимо, да их беспорно треба као такве признавати.“ *)

Епитимија, њен постанак и значај.

Епитимијом (*ἐπιτιμία*) називају се забране или казне, које, по црквеним правилима, свештенослужилац, као духовни љекар, одређује неким хришћанима, што се кају ради њиховог личног лијечења од моралних болести. (VI. вас. саб. 102 пр.) Ове казне важне су због тога, што оне изазивљу и јачају осјећање кајања, смиреност и кротост срца, а не служе као награда или плата за то, што су наљутили, увриједили Божанствено правосуђе. Епитимија је постајала од првог зачетка хришћанског друштва, и не гледајући на то, што је с обзиром на тежину гријеха била скопчана с мањим или вишим обликом казне, вазда је по суштини и духу имала чисто педагошки или духовно љекарски карактер, с битном цијељу лијечити грешнике од духовних болести, будити и јачати у њима осјећање кајања, које је морало остати као клица обновљеног живота у Христу, јер је (у овом случају) искрено кајање као друго крштење — крштење огњем, што гори све душевне болести и нечистоћу утицајем истинитог кајања и овог Божанственог огња. Зато се и прописују изјесна у прањена у кајању, на пр. честе молитве, нарочити пост, давање милостиње, дохађање цркве, завјети, путовање по св. мјестима, забрањивање св. тајне причешћа на извјесно вријеме и т. д., која не лијече сами по себе, али знатно помажу поправци и кајању. Лијепо нам и очигледно Златоуст преставља смисао и значај епитимије: „Кажи — вели он — ко указује милост оном, који од врућице болује, или памет изгуби? Да ли онај, што га подиже на одар, веже га, чува од шкодљивог јела и пића, или онај, што му допушта, да се напије вина, па му оставља на вољу, дозвољавајући му, да чини све оно, што и здрави чине. Зар не трују болест овакви, бајаги. човјекољупци, док је први лијече?! Исто тако треба расуђивати и о наравственим болестима. Кад видиш да коњ трчи к страну, стезеш га уздом, свом га силом задржаваш и често бијеш. И ако је то казна, ипак је оно мајка спасења. Тако поступај и са пријеступницима: свежи грешника, докле он не умилостиви Бога и не одрешуј га, да не буде још везанији гњивом Божијим. Не држи да је то строго и нечовјечно, него на против дјелом највише попустљивости, најбољег љекарства

*) Силвестр, т. V, стр. 48.

и велике бриге. Рећи ћеш: доста су већ трпјели казну они (кајући се); а реци колико — годину, двије или три? Али ја се не бринем о продужењу времена, него о поправци душе. И тако кажи ми поправку: ако су се они укротили, ако су се промијенили — све је учињено, а ако овога нема — не помаже вријеме. Ми не питамо, је ли се често превезивала рана, него је ли то превезивање донијело какву корист. Ако је донијело жељену корист и у кратко вријеме, онда остави; а ако се још не опажа користи и послје 10 година, продужуј превезивати. Лијечење везаног нека буде рок ослобођењу.“ *)

Епитимији, дакле, није цијелъ, да тек кажњава људе, него јој је цијелъ чисто родитељска, права љекарска цијелъ: да духовно болесни човјек оздрави, јер „огоже любитъ Господъ — наказуетъ“ (Евр. 12, 6), а „отъ Господа наказуемся (παιδεύομεθα), да не съ мѣромъ осудимся“ (1 кор. 11, 32). Тако су о њима мислили и стари црквени учитељи, па су их зато називали казне исправљајуће, или духовна љекарства, и нијесу их одређивали тек да задовоље правду Божију због гријехова човјечијих, него да их сачувају од даљег гријешења, а то се види отуда, што они нијесу чекали докле грешник издржи потпуно одређену казну, већ, чим би опазили, да казна добро утиче на грешника, одма би скратили вријеме епитимије, или би је сасвим укинули, а нијесу је за сваки иступ ни одређивали, него само за веће гријехове.

Примједба.

Да се види, како епитимија служи као љекарство против духовних болести и благотворно утиче, може се узети у обзир то, што она, као црквена казна упућује га, да боље позна своју кривицу пред Богом и пред црквом, изазивље у њему мржњу к гријеховима са живом жељом, да се поправи, значи: она указује грешнику извјесни пут, по коме би се могао даље упражњавати и јачати у оним лијепим осјећајима и намјерама, које имају они, што се кају за вријеме самог њиховог кајања и који треба да послуже почетком у самом исправљању. Епитимија се већином састоји из каквих год добротворних вјежбања, упућених против извјесних страсти и порока грешникових, те непосредно помаже, да се искоријене. Тако на пр. раскалашном човјеку епитимија одређује пост; тврдици или похљепном за увесељење раздавање милостиње; расијаном и славољубивом чешће похађање цркве, читање св. писма, домаће молитве и т. д. У колико грешник радије испуњава извјесну казну епитимије, у толико ће боље

*) Свѣд. т. V. стр. 34.

избјегавати пређашње мане и недостатке и добијати сасвим друкчије навике, а ово ће послужити за примјер другима, да поправљају нарави црквених чланова и радије се покоравају црквеним правилима.

У прво доба хришћанства исповијед пред свештеником била је публична, у присуству свега народа, али се доцније ограничила на самог свештеника једино због тога, што је веома тешко било хришћанину изложити своје иступе, свестрано своје срце открити свој средини, у којој живи, а друго, што је грешник из истог узрока често прикријевао своје иступе, од којих би се црвенио, те без сумње није могао ни добити опроштења својих гријехова; јер као год што је љекару потребно знати извјесну рану, па да болеснику пружи потребне лијекове, исто је тако духовноме љекару, свештенику, потребно знати душевне болести свога грешнога пацијента, па да му испроси и пружи потребни духовни лијек. Али како ће му га дати, када не зна болести, јер му овај не хоће казати своју слабост!?

Усмена исповијед мора бити проникнута страхом Божијим, спојена с одлучном одважношћу и убјеђењем Божанствене помоћи: „Аще исновѣдуемъ грѣхи наша, вѣренъ естъ и праведенъ, да оставитъ намъ грѣхи наша, и очиститъ насъ отъ всякия неправды. (1 Јоан. гл. 1 ст. 9).

Епитимија бива двојака: *јавна* и *тајна*. Јавна се епитимија одређује онима грешницима, који су изгубили осјећање стида, те својим јавним развратним начином живота показују рђаве примјере и штетно утичу на друштво, у коме се налазе. Онамо спадају: убијства, лупештина, отимачина, саблазни и т. д. Тајна епитимија бива онда, када је пријеступ такве природе, да би био од рђавих пошљедица на друштво и околину, а и да не спомињемо, ако се коси с црквеним установама. У оваквом случају свештеник прима искрено покајаног грјешника, у тајности му одреди извјесну казну, коју овај мора извршити, ако жели и хоће са себе скинути тешко бреме учињеног гријеха. Но у оваквом случају свештеник треба да је врло обазрив на природу гријеха, те према томе и одређује подесне казне с обзиром на стање, околности, узроке и пошљедице и душевне особине покајаног грешника. Ево како нам о томе говори св. Јован Златоуст:

„Не треба да просто по мјери гријехова налажеш казне, него да гледаш на мјеру осјећања покајаника, како не би више раздерао оно, што желиш, да као подерано сашијеш и да дубље не павне онај, кога, кад је већ пао, желиш подићи да устане;

јер немоћни и неумјерени људи, који су се већим дијелом одали да уживају свјетске насладе, ако су још подигнути високо и хвале се благородством, не поправљају се тако скоро и лако, а при добро употребљеном начину могу се бар у неколико уздржати, да не чине даље зло, у које су панули. Ако овдје пастир употријеби строгост и изрече строгу осуду, он овакве људе може још више покварити, јер душа, која изгуби стид, пада у очајање, па тада нити слуша благе савјете, нити се плаши пријетње, нити се добротинством умекшава, него постаје све грђа... Зато пастир треба врло много да мисли и да има много очију, да би могао са свију страна видјети и познати стање душе. Као што се догађа, те многи губе наду, да ће се исправити и падају у очајање, држећи, да су изгубили спасење, јер не могу да издрже строге епитимије, тако опет неки, кад не виде, да су доста строго за своја дјела кажњени, постају још слободнији гријешити и не брину се, да се поправе, него постају још грђи, него што бијаху прије и смјелије гријеше, него што су прије гријешили. Зато ништа не треба оставити без пажње, него све и потпуно испитати, изучити и дознати, па свакоме одредити оно, што ће му бити од користи, како ти не би бадава долазио и тражио помоћи за своје спасење.“ *)

*) Помоћно упуство о исповиједи за свештвенство и народ, од митрополита црногорског Митрефана, стр. 294—5

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ОМИЛИТИКА ИЛИ УПУСТВО У ЦРКВеном БЕСЈЕДНИШТВУ

за своје ученике Богословско-Училишњске Школе

по Ј. Амфитеатрову и Н. Фаворову

САСТАВИО: **Л. Поповић.**

(Наставак.)

Помоћни предмети.

§ 23. Значај помоћних предмета за црквену катедру.

Поред главног проповједничког материјала има још и помоћних предмета за црквену проповијед, која могу улазити у бесједу или као докази и средства за убјеђење, или као засебне теме за проповијед, кад такво учење садржи у себи неку догматичку или практичну истину хришћанске науке, која би се овим путем лакше могла постићи, него ли којим другим; иначе

узимати за специјалне теме из области ових помоћних предмета (н. пр. из природних наука, свјетске и домаће историје и др), — без да се са њима жели постићи поменута цијељ — неумјесно је на црквеној катедри, јер не би одговарало главном задатку проповиједи. У опште, никад не треба првијенство у бесједи давати помоћним предметима код материјала чисто црквеног карактера, због чега и засебе теме из ове помоћне области треба узимати тек по особитим потребама, — иначе увијек као помоћно средство за доказ у неким хришћанским истинама вјере и морала. —

§ 24. Главни помоћни предмети за проповијед.

Предмети ове врсте могу се изимати:

а) *Из природних наука.* Слично Св. Писму, видљива природа друга је жива књига откривења Божијег, у којој нам је Себе очигледно представио Творац и умјетник васионе.¹⁾ Обадвије ове књиге имају много општих истина, које се узајамно допуњавају, појашњавају и подржавају. Ушљед овог сродства одушевљене видљиве природе са писаним законом, појаве и чудеса прве треба да тине са собом особиту класу предмета за црквену проповијед, јер су плу не ријечима, већ самим очигледним бићем и појавама изражена јасне истине, које могу спасоносно утицати на ум и срце сваког хришћанина. Водило тога и видимо, да и стари пророци не засвједочавају увијек своје истине именом Јеховз, већ врло често за свједоке призивају небо и земљу, убјеђујући и заклињући једним и другим изабрани народ, да чува и извршује заповијести синајског закона. Христос је увијек скрећао пажњу својих слушалаца на отворени храм васионе и на њене појаве, те им је помоћу прича и срањвења из исте пружао високе истине своје науке. Његовом примјеру шљедовали су и први учитељи хришћанства: Апостоли и оци цркве, који, узимајући природу у помоћ за доказ божанствених истина, умјели су је и принудити да говори језиком вјере, љубави и наде. Тако, Златоуст, Василије Велики, Григорије Назијанзин, Амвросије и др. оставили су велики број бесједа, у којима се налази много елемената, који објашњује природу и много истина, које се природом доказују.

Природа и њене појаве узимате су у помоћ за учитељски рад још од старих времена с тога, што народ, особито прости, већи дио свога живота проводи у нерукотворном храму при-

¹⁾ Рим. I. 20; Дјејан. XIV. 17; Пс. XVIII. 2. С. Ш. —

роде, гдје он, будући заузет својим пољским пословима, вјечито има додира са предметима и појавама природе, особито љети. Умјесто сеоске цркве, сељаку у то вријеме њива и небо служи мјестом за богомољу, одакле он, окренут лицем к истоку или својој црквици, увијек, прије и послје тешког рада, упућује своје молитве Свемогућему. Но ипак, не гледајући на свагдашње опћење човјеково са природом, многи и обичне њене ствари и појаве не разумију онако, како би требало, те често и добре душе, због овог слабог разумијевања, падају у разне заблуде и празновјерице, које шкоде истинитом хришћанском човјечијем духу. Ушљед овог неразумјевања разних својстава и узрока појединих предмета и догађаја природе, врло често бива, да не само прост народ, већ и људи, који се броје разумнији, имају своје личне погледе на природу, — своју особиту физику, своју бесмислену магију и своја гатања и врачања, од којих се више болује, него ли лијечи. Довољно се сјетити оних разних тумачења за вријеме помрачења сунца и мјесеца, за вријеме појаве комета, што све за народ служи као гласник тешких друштвених несрећа; пјевање пак неких птица, жалосно јечење домаће животиње, означавају неку породичну жалост; у неким данима и часовима не предузима се никакав рад, јер се вјерује, да ће и предузети рад у то вријеме неуспјешан бити; нека дрвећа и траве сматрају за љековите, а за друге мисле, да су их сториле неке зле и мрачне силе; несрећан ће нам бити цио дан, ако прво изјутра сретемо свештеника, или ако нам зец пут претрчи; случајно понављање једног и истог три пута узаособ, довољно је, да некога учини на свагда несрећним; чланове неке породице сматрају лишене небесног благослова, а родитељи занемарују напредак своје дјеце, јер вјерују, да су се родила у вријеме, које они држе за несрећно. Уопште код масе свуда се налази слијепа вјера у мрачни фатализам, који подрива побожност, руши својим будаластим мислима чврсту хришћанску основу породичног живота и наноси често штете цијелом друштву. Зашто, пита се, пастир-бесједник да не претвори овај нурукотворни храм природе у корисну поуку за своје парохијалне храмове, као што су обични храмови мјеста за утврђене хришћанске побожности? Зашто да их у кратким поукама не упознаје са предметима, који их окружавају и којима се још од дјетинства њихова душа усхићује и заноси? Зашто да му не објасни појаве, које он жели знати и које терете његову душу? Зашто их не учити, да они на природу и њене појаве гледају оком Творца и Про-

мислитеља свијета, те да се не пуштају у штетна и за земаљски и небески живот лична, сујевјерна и погрешна тумачења?

Тим прије бесједнику треба проповиједати народу о предметима природе и с тога, што је наша црква, како веће тако и мање појаве природе издвојила извјесним свештеним *молишвама и радњама*, са чим нас упозорује о каквим предметима природе треба водити говор са повјереним му људима. Тако н. пр. држе се молбе у прољеће за вријеме сјетве, излази се у поље са иконама кад усјеви зазелене, благодари се Богу кад се скупљају земаљски плодови, носе се крстови по пољима, за вријеме суше (или одређеног дана у години), да би умилостивили Бога сачувати народ и усјеве превеликог сунчаног огња, непрестаних кишâ и т. д.

Што се тиче самог избора предмета из природе за поучавање народа са црквене катедре, навешћемо ове напомене.

Прво, почем писани закон и неписана природа јесу ријечи једног и истог Бога Творца, то и из бескрајног храма природе бесједник треба да бира за поуку своје браће оне истине, које су *опште* са истинама писаног откривења божанствене религије. На ове опште предмете природе и откривења упозорава нас само Св. Писмо, у којему је много текстова, који нам посредно или непосредно упавују на неки предмет из природе, који може послужити као *очигледно* средство за убјеђавање у многим хришћанским истинама; јер *савод* *види* боли и лакше прима к срцу високе истине, изражене помоћу живих предмета, са којима он непрестано долази у додир, него ли ма какве сухопарне, дидакалички изложене, истине, које су састављене по строгим законима логике. Примјер у овоме даје нам сам Христос Спаситељ; тако на пр. да би показао човјечку најпотребитију и најрадоснију истину на земљи — љубав и старање Оца небесног о људима, није употребљавао какве год умствене опите, већ говори просто, живим примјером природе: „Воззрите на птици небесныя...; смотрите кринь селныхъ... ¹⁾ и др. Оваквих предмета у природи одвећ је много, тако да врло подесно можемо многе истине откривеног Слова Божијег превести из ријечи у појаве и догађаје природе. Из пошљедње особито треба бирати оне предмете, који могу довршити извјесну истину, која изгледа као недовршена у Св. Писму. На пр. учење о бићу Божијем у откривењу прима се као готови факт, који не треба доказа; међу тим људско мудровање долази до појма

¹⁾ Мат. VI, 26—30. —

о бићу Божијем и другим Његовим својствима путем дугих умствених операција, критике и т. д. Рецимо, да је потребно доказати свудаприсутност Божију, довољно нам је отворити књигу природе, и у њој ћемо наћи силу и славу Творца у свакој ствари; видјећемо, да каквим се Бог представља у писаном закону, таквим је он описан и у живој књизи природе, и то не ријечима, већ дјелима и догађајима. Зашто, дакле, не узимати у помоћ и из природе такве предмете и појаве, којима се овакве и њој сличне истине лакше могу доказати и очигледније преставити, особито људима простим, који нијесу у стању да разумијевају заплетене доказе апстрактних наших расуђивања и закључака?

Друго, бесједник треба да у радовима и појавама природе налази као неку потврду догмата хришћанске вјере, ушљед чега му је и потребно бирати из природе за проповиједи оне предмете, који ће најбоље помоћи, да се слушаоци убиједи у неким догматима. Већи дио тих предмета из природе, који се са успјехом могу употребити у помоћ за доказ многих догмата, налазимо како у Св. Писму, тако и у дјелима разних црквених учитеља. Тако, Спаситељ помоћу *поља и сијања* открива судбину Његова ученика на земљи; виноградар са својим радницима преставља Његву судбину међу неблагодарним народом; *поље, сијање и жетва* казују судбину свега свијета, а виноградни чокот и његове гране означају тајну Његовога духовнога јединства са црквом. Св. ап. Павле објашњавао је тајну ускрснућа распалих тијела помоћу срањења са баченим сјеменом у земљи, које изагњије и опет израсте; или упоређује различна стања славе праведника у будућем животу са јачином свјетлости, сунца, мјесеца и звијезда^{1.)} и др.

Најпослије, у природи све се врши по правилима и законима, које врло често имају морални карактер и обавезну силу. И овога шљедује *шреће* правило, по којему треба бирати из природе такве предмете, који могу у нечему да поуче, обличе и постиде хришћанина, који не испуњује своје дужности. Оваквих моралних примјера, који се могу узети из одушевљење природе као образац за живот и рад хришћанина, одвећ је много. Њима су се служили, а и сад се служе, многи

1.) Ради примјера наводимо из Св. Писма шљедећа мјеста, помоћу којих се могу доказати извјесни догмати: Мат. V. 45; XV. 13. XII. 10—12. XIII. 3—9. 24. 58. XXI. 33; Мар. XII. 1; Ис. V. 1—7; Јерем. II. 21; Јован III. 8. XII. 24. XV. 1—6; Дјејан. XIV. 15—17. XVII. 22—31; Рим. I. 21. seq. VIII. 19—22; I. Кор. XV. 35. 58. и др.

књижевници, особито баснописци, који разне мане и недостатке друштене шибају помоћу особина разних животиња, биља, ријека, баруштина и др. Соломон упућује љењивца да се од пчеле и мрава научи трудољубљу; јагње је било знак божанствене благодати, мирноће и покорности, коју нам је у свом животу показао Спаситељ и т. д. Оваква и њима слична срањена проповједник не само што може, већ је и дужан употребљавати у извјесним случајевима, гледајући по потреби, важности и оном интересу, којег ти предмети, узети из природе, могу учинити на присутне. Уопште, благодатне појаве природе нека улијевају слушаоцима осјећаје љубави и благодарности према Богу, а грозне — осјећаје страха, поштовања и т. д. Поред овога проповједнику не треба губити из вида и оне предмете, о којима повјерени му људи неправилно мисле. Тако, прст народ често одвећ немилостиво поступа са домаћом животињом, а у многим појавама и предметима природе налази грађу за своје предрасудке, сујевјерну радозналост, страх и др. Због овога му, с једне стране, стоји у задатак, да убиједи слушаоце, да благо поступају са сваким створењем Божијим, особито са живим организмима, који су способни осјећати нашу немилостиву и нечовјечну руку; и с друге, да их разложитим доказима разубиједи у разним сујевјерствима, која поткопају чврсти темељ религиозно-моралног хришћанског живота и рада¹⁾

Из свега реченог видимо, да за предмет своје бесједе треба узимати грађу из природе само онда, кад је или потребно искоријенити неку сујевјерицу из народа, која смета побожности и друштвеном напретку народа, или кад се њом јасније и живље могу преставити неке истине хришћанског учења (н. пр. истине, које су опште ралигији природној и откривеној, као: о бићу и својствима Божијим, о његовом промислу, о бесмрћу човјечијем; даље истине чисто хришћанске, као: догмат о падању и успостављењу човјека, о ускрснућу из мртвих, о јединењу вјерних са Христом и др); иначе никад не треба давати првијенства предметима природе пред учењем чисто духовног карактера. — За образац употребе предмета из природних наука најбољи је *Шестоднев Вас. Великог*, Григор. Ниског, Зла-

1.) Између осталих мјеста Св. Писма, из којих се на основу природе могу изводити корисне моралне примјене, спомињемо ова:

Ис. I. 3. 4; Притч. VI. 6. XXX. 24—33; Прем. XIII; Второз. XXV. 4; Сир. VII. 24; Мат. X. 29. XXIV; Лук. XII. 6. 7. XXI. 9—19. 25. 26. 28—36; I. Кор. IX. 9; Сир. XXXIV. 2—7. и др.

тоустов и Амвросија Медиоланског; даље, разне поуке на разне предмете и појаве природе, као: слово св. Григорија Назијанзена приликом града, који је опустошио био поља; бесједа св. Вас. Великог, говорена за вријеме глади и суше; слово Педсона Кривовског по случају разорења Лисабона и др.

б.) *Из опште историје.* Општа историја, као-год и библијска и црквена, јест књига, у којој су, премда и тамније него ли у двама пошљедним, престављени знаци Божије управе у дјелима судбине човјечанства.

Но ипак и у тој тамној књизи људских дјела, можемо наћи много таквих предмета, који ће нам помоћи при објашњавању и утврђењу хришћанских истина. Вјешти и бистри поглед бесједников може и у тим нејасним комбинацијама догађаја, а особито у догађајима од општег човјечанског значаја, провести кроз све њих и видјети прст Божији, који је све народе, у свим њиховим животним догађајима, покрећао и упућивао к једној главној цијељи, а на име — да скупи све раскомадано човјечанство у једно стадо, које се је разишло међу собом у религиозним вјеровањима, нарави и обичајима, како би, сабрани у једну духовну једину, сачињавали једну породицу Божију, под окриљем једне истините цркве. У бесједама св. отаца често налазимо предмета из опште историје, а код доцнијих проповједника већ мање. Уопште кад-сама потреба изискује од слушалаца, особито кад су они образовани људи, никад неће сувишно бити ако у црквеним поукама употребимо неке најкarakterније опште црте или изводе из опште историје. — За образац могу нам послужити многе приповиједи Теофана Прокоповића, а особито св. Димитрија Ростовског (н. пр. његово слово у суботу IV. неђеље вел. поста, на текстове: поминайте наставники ваша, и поминай послѣдия твоя.)

в.) *Из грађанске историје.* Једна страница из историје српскога народа, особито из историје наше уже домовине — Црне Горе, много више преставља интереса и поучности за све уопште слушаоце, него ли читаве странице из опште историје; јер прво су дјела наших предака, духом којих народ жели да живи, и догађаји наше прошлости, коју народ боље зна и која му више лежи на срцу, него ли историја ма којег много вишег и славнијег туђинског народа. Срећа и несрећа наших предака, њихово велико прегнуће за вјеру и домовину — све су дјела и догађаји, у којима проповједник, с једне стране, може видјети утицај Божијег промисла за утврђење царства благодати на земљи, и, с друге, подсећати своје слушаоце на минулу славу

и завјештане аманете наших предака, те овим, у своје вријеме, будити у сваком српском срцу осјећања патриотизма, преводећи добри дух предака у насљеђе потомцима. Због овога и из домаће историје треба увијек бирати она дјела и догађаје, у којима се најбоље види старање Божије о свом народу и којима се најбоље могу постаћи слушаоци на истрајну и поштenu борбу; треба узимати као примјер за све она лица, која су у морално-политичком смислу стојала више својих сувременика (као што је, н. пр., код нас такво лице св. Петар). Од руских писаца за образац у оваквим поукама могу се узети проповиједи *Теодана Прокоповића*, св. *Димитрија Ростовског*, преосв. *Платона* ^{1.)} *Гдеона Криновског*, *Филарета* митр. москов. *Инокентија* архиеп. херсонског и др.

в) *Из сувремених догађаја*. К историјским предметима могу се прибројати и сувремени догађаји, који, ако су сами по себи важни и дирљиви, могу ући у састав црквене поуке. Умјерена, у својим границама, сувременост, никад није сувишна у проповиједи, већ, шта више, захтјева се, да буде достојно заступљена. На западу сувременост у бесједи игра велику улогу, на што би се требало угодати и нашим бесједницима, особито свештеницима по већим варошима, гдје се често рађају идеје, које се својим разноврсним струјама, обично не слажу са учењем цркве. У сувремене догађаје може доћи и описивање живота и рада оних лица, која су нешто знатно учинила за вјеру, цркву и народ, — ако иста лица сами слушаоци познају (било лично или помоћу књиге) и без притворства уважавају. Судбина и владање таквих лица даће бесједнику обилати материјал за наставу. К овим догађајима прибрајају се и бесједе, познате под именом похвалних и надгробних говора. — Од сувремених бесједника-публициста, који се највише у својим поукама баве рјешавањем питања из сувременог друштвеног живота, најпознатији је *Амвросије*, архиеп. харковски.

Поред већ поменутих помоћних средстава за проповијед, бесједнику треба обраћати пажњу и на историју религије у разних народа, као и на историју философије и литературе уопште. У првој ће наћи живи доказ истине, да је осјећање Божанства неизгладиво у човјечанству, као и онај траг вјере и друга, премда и тамна, вјеровања у разне хришћанске истине, којима су особито богате старе религије истока. У свему овоме вјешти про-

^{1.)} На српском језику познате су из ове области бесједе проте *Николе Безовића* и *Никанора Грујића*, које су задахнуте врућим патриотизмом и прописане хришћанским духом. —

повједник лако ће наћи подесног материјала, који се са коришћу може употребити у заштиту наше свете вјере. У другој — у историји философије и литературе — радосно, н. пр., сјећање pjesnikâ о златном вијеку и туговање на развратност својег доба, признање мудраца, да није могуће исправити човјечанство љуским мудровањем, као и произвођење грађанских закона од богова и др. — зар све ово нијесу јасни докази, да је наша света вјера, сачувана у покривеним мраком предосјећајима незнабожаца, заиста истинита?

§ 25. Употреба помоћних предмета.

При излагању проповједничког материјала ове врсте треба се држати шљедећих правила:

а) Бесједник никад не треба да се упушта у каква-год научна *истраживања и расправљања*, већ довољно је користити се готовим резултатима науке, изводећи из њих најкарактерније црте, ако исте могу дати корисне савјете и поуке за религијозно-морални живот хришћана; јер никаква свјетска наука, макар она била најбољег смјера и најједрије садржине, не може се потпуно износити на црквену катедру прије свега с тога, што слушаоци нијесу толико спремни да је разумију, а нарочито због тога, што духовни живот хришћанина упућује се, храни се и напредује не под утицајем опширних научних разноврсних познања, већ помоћу истинитог јеванђељског учења о Богу, свијету и човјеку.

б.) А што је најглавније, проповједник треба свему у природи и историји да даје тон и фазиномију црквено-библијску, т. ј. кроз сва дјела, појаве и догађаје предмета ове врсте треба да провијава дух Библије и Цркве. —

(Наставиће се.)

ЖИТИЈЕ СВ. ЈОВАНА ПРЕТЕЧЕ И КРСТИТЕЉА ГОСПОДЊЕГА.

По минејама чети — пише Јеромонах Никифор, учитељ.

Сабор св. Јована Крститеља (7-ог Јануара).

Синаксар на сабор св. Јована Крститеља

Седмога Јануара св. православна црква установила је празник у славу онога, који се удостојио метнути своју руку на главу нашега Спаситеља Христа на ријеци Јордану.

Сабор св. Јована зове се за то, што се тај дан окупљамо на саборно и заједничко пјеније у славу Крститељеву, а особито су се такви сабори сакупљали и сакупљају у онима храмовима, који су њему и посвећени, као на пр. на ријеци Јордану, гдје је и Христа крстио и у Севастии, гдје га је Ирод посјекао, а тако и у оним мјестима, гдје су се чувале или се још и данас чувају частице од мошти његових.

Са радошћу и поштовањем кунимо се и славимо највишега од оних, који су ^{САСЕРОДИМ} од жене, јер је он велики заступник пред Господом Богом.

Повјест о руци св. Јована Крститеља.

Пошто је незаконити цар Ирод посјекао св. Јована, тада су његово св. тијело његови ученици закопали у севастијском граду, до гробнице пророка Јелисеја, а у истој гради и била је та безбожна слава и трпеза Иродова.

Пошто се Христос узнио на небо, тада се апостоли разиђу по разнијем странама и градовима, да проповиједају његову науку. Св. Јеванђелист Лука обилазећи многа мјеста дође и у Севастиију и смисли да извади тијело св. Јована и да га пренесе у град својега рођеног мјеста, т. ј. у Антиохију. Народ севастијски држао је у великом поштовању тијело Крститељево, те због тога нијесу дали св. Луци то учинити, само што је узео десну руку од његова тијела и пренио у Антиохију, те од тога доба, до владе Јулијана Одступника, све је ту стајала и много се чуда од ње догодило. Кад је Јулијан ступио да влада, настала су тешка времена за Христову цркву, јер не само што су били мучени живи хришћани, и што се Јулијан јавно одрекао Христа, него је он подигао мрзост и на мошти хришћанских светитеља.

Пошто Јулијан обиђе доста градова палећи и рушећи хришћанске светиње — дође и у Антиохију; једно да принесе жртву идолу Аполону, а друго да и тамо поруши све што је хришћанско. Антиохијски хришћани чим су чули за долазак Јулијанов, одма су сакрили Крститељеву руку у кулу Гонија. Кад Јулијан дође почини много зла, па се онда почне старати са свијем силама, да нађе Крститељеву руку, али је није могао наћи, те због тога у свом иједу пошаље људе у Севестију да изваде мошти св. Јована, и да их изгоре, а његов храм да сравне са земљом, као што се и догодило по извјешћу Никифора и Кедрина, али Метафраст то пориче и говори, да је патријарх Јерусалимски тајно ноћу извадио мошти Христове и послао их на сахрану код патријарха Александријског, а у гробницу да је ставио друго мртвачко тијело, које је у истини спалио Јулијан и разрушио Крститељев храм.

Пошто Јулијан погине тада хришћани изнесу опет Крститељеву руку и ставе је на пређашње мјесто, од које су се многа чуда догађала, између којих да напоменем само једно:

Близу Антиохије у једној пећини била је једна страшно велика змија (аждаха), којој су незнабожци држали за Бога и приносили јој жртве. Факатве су жртве вршили једном у години а састојала се у следећем: незнабожци су држали по једну младу, невину дјевојчицу и чували би је до 15 година, па кад би тај њин животињски празник дошао, тада би такву дјевојку повели пред пећину, а они би се измакли далеко и отуда би гледали, како змија комади своју невину жртву. Једне године падне ред на једнога побожног хришћанина, који је живио међу њима, па пошто је незнабожачки елеменат био врло јак, а ондашње незаконито вријеме на личну слободу живота, то и овом сиромашу није могло бити другојачије, него да мора дати своју кћер тој змији за жртву. Видећи се овај хришћанин у великој невољи стаде се усрдно молити Богу и св. Јовану, да му избави кћер од те страшне змије. Њему дође у главу једна мисао и пође код кључара од руке Крститељеве и замоли га, да му је отвори, да јој се поклони и да је пољуби, и кључар му је отвори. Овај је хришћанин претходно ставио био у њедра неколико новаца, па кад се сагао да пољуби руку — новци му испану и разаспу се по патосу. Кључар почне да купи паре, а овај хришћанин утолико огризе зубима са врх малога прста од Крститељеве руке, што кључар купећи паре ништа не примјети и овај пође задовољан — изврши своју замисао.

Кад је дошло вријеме приношења жртве тада овај хришћанин пође заједно са кћери пред пећину, а незнабожачки многобројни народ гледао је, како ће их змија обоје растргнути. На једанпут змија изађе из пећине и са великом звиждом и шиштањем и упути се к њима, но кад се примакла, тада се овај брже боље прекрсти и већ је змија зинула да их докопа, но он брже боље оно од прста те је откинуо баци змији у отворена жвала и змија се на мах распане на комадиће, а он се хвалећи Бога и св. Јована врати са кћери натраг здраво у град. Незнабожачки народ, који је све то гледао, најприје се зачуди, а последије се многи обрате у хришћанство и на мјесту тога чуда буде доцније подигнута велика црква у славу св. Јована Крститеља.

Пошто Сарацени заузму Антиохију тада и Крститељева рука остаде као у ропству — у нехришћанској земљи. Православни цареви из Цариграда много су се трудили да како избаве Крститељеву руку отуда, но им није пошло за руком све до владе Константина Порфирогенита и његова брата Романа, а тада буде пренешена у Цариград овим начином:

Антиохијски ђакон Јов држао се добро са кључарем од цркве св. Петра, у којој је била и рука Крститељева. Јов је доста пута покушавао да наговори кључара, да му дадне св. руку, да ју понесе у Цариград, али га никад није могао наговорити. Ђакон Јов једне вечери спреми лијепу вечеру и доста вина и позове кључара на вечеру и добро га напије, док је заспао, а Јов му узме кључеве, узме руку Крститељеву из цркве и с њом утече. Сјутра дан кључар се ништа не сјети, те ђакон Јов могао је избјећи поћери. Кад је дошао према Цариграду, у Халкидон, тада открије да се у њега налази Крститељева рука, о чему буде достављено самом цару и патријарху, који је пренесе у Цариград у вече самога Богојављења са великом свечаношћу — славећи и хвалећи Бога.

Частике од мошти Крститељевих.

Давас највећи дио од Крститељеве главе налази се у Студитском Претечевом манастиру, у Цариграду; други, мањи, у цркви св. папе Силвестра у Риму. Мање од тих частица налазе се: једна у Дохијарском манастиру, једна у Дијенисијату, једна у Влашком манастиру у Каљуји; све три у св. Гори. Прст од његове ноге налази се у манастиру Пантократору — такође у св. Гори. Друге опет: једна у Покровској цркви рускога Пан-

телемонова манастира, једна у руском скиту св. пророка Илије, једна у Хилендару — опет све у св. Гори.

Тропар св. Јована Крститеља.

Память праведнаго съ похвалами, тебѣ же довлѣетъ свидѣтельство Господне Предтече, показалбоя еси воистину и пророковъ чествѣйшій, яко и въ струяхъ крестити сподобился еси проповѣданнаго. Тѣмже за истину пострадавъ радуяся, благовѣстиль еси и сущымъ во адѣ, Бога явльшагося плотію, вземлющаго грѣхъ міра и подающаго намъ велию милость.

Кондак.

Прежде неплоды, днесъ Христова предтечу раждаетъ, и той естъ исполненіе всякаго пророчества: егоже бо пророцы проповѣдаша, на сего во Јорданѣ руку положивъ явися Божія Слова пророк и проповѣдникъ, вкупь и предтеча.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
KARAKI EPISTIKA SV. JEFREMA SIRINA.

По Порфирију Сирину JEVIC

Ристо М. Поповић, свешт. Загарачки.

Али ниједан од прекрасних природних дарова душе св. Јефрема није се у његовој личности с таквом силом огледао као његов *шалемаш пјеснички*. Пред пјесничким даром блиједе сви остали душевни дарови Јефремови, и он прије свега јавља се пред нама као *шаланиљиви и веома даровити пјесник*. Св. Јефрем подједнако је велик у свијема вретима пјесничкога рада, он је подједнако добар у лирској, као и у епској и драмској поезији. О степену његова пјесничког дара може послужити ово свједочанство: што Сирци приписују њему до 12 хиљада пјесама, а Копти у синаксарију приписују му до 14 хиљада таквих пјесама: „Написао је он (Јефрем) — чита се у том синаксарију — многе бесједи и пјесме.“ У једноме егземплару ми налазимо примједбу, да сума свијех бесједâ, које је он написао преко св. Духа, износи 14 хиљада ¹¹⁾. Ово свједочанство

¹¹⁾ Assemani „Biblioteca orientalis“, t. I. рад. 59.

треба разумјети не о засебним пјесмама, него о цијелим химнама или пјесмама и поговорима ¹²⁾). Најљепши, који се до нашег доба сачувао споменик лирске поезије св. Јефрема, без сумње, јесу његове прекрасне надгробне пјесме (Дјела св. Јефр. част VI). Њихва необична дубина и њежност чувства поражава читаоца. Величина пјесничког дара св. Јефрема у драмској и епској поезији може се наћи у његовим бесједама. И тако св. Јефрем до вишег степена олицетворавао је својом личношћу заједно с недостацима источног човјека и прекрасну каквоћу душе његове.

Ми смо сад дужни навести једну цртицу из живота св. Јефрема, која је имала великог утицаја на његову судбину и лични карактер. Ми имамо у виду младићке фантастичне заблуде св. Јефрема. Плиткоћа и радозналост младићког, још не зрелог ума, који се усиљаваше постигнути оно, што бијаше изван области његове силе, и прерана природна лакомисленост заведе га у неке сумње, које се односе на промисао Божји, који управља човјечијом судбином. Он је мислио, да све, што се догађа у свијету, бива по природној сили и не признаваше господство постојећег, цјелиходног, разумног закона, који управља свијем догађајима и појавама земаљског живота. Као што се његовој сопственој личности све догађаше случајним, самовољним захтевима његове природе, тако и у цијелом свијету он готов бијаше вјеровати у господство случаја и слијепе судбине или фатума. Све се њему у свијету чињаше лакомислено, као што бијаше лакомислена његова сопствена личност. „У младости, кад још живљях у свијету, — тако преставља последице сам Јефрем фантастичке заблуде своје младости ¹³⁾, нападао ме је враг, и у то вријеме младост моја мало што ме није увјерила, да све, што се догађа у нашем животу, догађа се случајно. Као што лађа без крме, премда сједи крманом на крми, иде час напријед час назад, а по ће кад се почне преваљивати и топити, ако јој не прискочи у помоћ анђеоски човјек: тако бијаше и са мном. Занешен валовима бујне младости неосјетно срљао сам у страпну опасност.“ Нама се, дакле, предочава, да је фатализам одговарао у опште нрави и

¹²⁾ Ibidem. Истина, не припадају сви пјеснички производи са именом Јефрем овога или онога народа, које се налазе у црквеним књигама, јер само потпис „Јефрем“ показује, да су написане онијем размјером, којијем је најчешће писао Јефрем („Biblioteca orientalis.“ t. I. p. 60), али ма како то било, горе речено свједочанства Сираца и Копта у сваком случају тврде о необичној даровитости пјесничкој св. Јефрема.

¹³⁾ „Изобличење себе самог и исповијед,“ дјел. св. Јефр. г. I. стр. 208.

карактеру Јефремових саплеменика — становника источне Сирије, И св. Јефрем, олицетворавајући у својој личности националне особине свога народа, осјећаше у младости к њему симпатију у силу тијех, управ карактерних националних особина.

Такви бијаше Јефрем у првом периоду свога живота — Јефрем још непрепорођени под свуда постојећим утицајем деснице Божије. Богато обдарени, но лакомислени, немирни с бурним, раздраживим темпераментом, с природом, пуном страсти, он представља у себи богати, но запуштени вртао, у коме је међу прекрасним цвјетовима и биљкама узрасло и дивље, које је готово било притиснути добро растиње. Ми смо, дакле, прије рекли, да Јефрем није учио у школи, па због тога његови богати природни дарови не могаху наћи према себи примјене, а правнина порађаше и развијаше рђаве инстинкте. Тако, дакле, по његовом личном доказу занесен валовима обмане неосјетљиво срљаше к грозећој опасности.¹⁴⁾ Као „лађа без крме“ летијаше он по валовима мора живота и изгледаше, да ће погинути. Но по промислу Божијем бијаше суђено друкчије. Јефрем је морао бити свет човјек и велики учитељ црквени. Што би урадила, дакле, с њим благодат — да би произвела преврат у души таквог човјека, као што бијаше Јефрем, којему оскудијеваше тиха мјера сазнања и убијачар што дјејствује на ум? Ради васпитања лакомисленог, даровитог дјетета педагогика препоручује многа, моћна и општра средства, која би у стању била прекршити обични ток његова живота, повући га на се и зауставити га, да промишља. Таква средства су потребита и да се освијесте људи с кочоперним, лакомисленим карактером, којим бијаше обдарен Јефрем. И промисао Божија употријеби исто таква средства. Ови догађаји, које сам св. Јефрем прича с дубоком смиренošћу, послужили су му добром и разумљивом лекцијом и препорођајем к новоме начину живљења. „Кад блуђах ја по унутрашњости Месопотамије — прича Јефрем — сретох се са једним овчаром. Пастир ме запита: „куд идеш, младићу?“ Ја му рекох: „куд се деси!“ Он ми рече: „ајде за мном, јер ће скоро мркнути!“ Што ћу, дакле, него пођем с њим. Око поноћи дођоше вукови и побуцаше овце, јер пастир бијаше пјан од вина и спаваше као заклан. Дође газда од оваца и бадише кривицу на мене и поведоше ме пред суд. Кад дођох пред судију, правдах се, казујући како је било. Одма иза мене доведоше некаквог човјека, који бијаше ухваћен у

¹⁴⁾ „Изобличење себе самог и исповијед,“ 2. I. стр. 208.

прељуби са једном женом, па побјегла и скрила се. Судија од-годи пресуду и истрагу догађаја и обојицу нас послаше у тамницу. У њој нађосмо једног земљодјелца, који бијаше затворен због једног убијства. Али ни онај, те га са мном доведоше, не бијаше прељубочинац, ни онај земљодјелац убијца — колико ни ја лупеж оваца.“¹⁵⁾ Стојање у тамници јако је отријезнило и дјествовало на од природе осјетљиву душу Јефремову. Овђе, остављен самом себи, он је од невоље морао промислити се над својим положајем. Мисао о промислу, која му бијаше узнемирила душу сумњом, јави му се у свијести. Та сумња, која се у њему бијаше породила не толико током стро-го-критичне радње мозга и разумног суђења, колико пак резултатом лакомислености и самог карактера његове промућурне природе, може бити, није се равњала савршеном одрицању, него вишем или мањем колебању односно те тачке хришћанске догматике.¹⁶⁾ Поред таквих услова, та мисао о промислу морала га је интересовати и мање више занимати његову душу.

— Сада у тамници бијаше сасма погодно вријеме, да би се изнова та мисао с новим обликом породила у његовој свијести. Несрећни случај, што је допао тамнице, да ли је то дјело случаја и слијепе судбине, или је то дјело промисла, који га казни за његове преступке? Таква мисао лако се могла родити у глави затвореног Јефрема. Ето тог мишља он спава и по његовим ријечима „види у Рену одје му неко говори: буди благочастив и разумјећеш промисао; а по самоме себи вићећеш, да ти људи¹⁷⁾ страдају праведно, али нећеш избјећи казне и кривице.“¹⁸⁾ Ово провиђење ојача његово колебање. Пробудивши се, Јефрем стаде размишљати о привиђењу и пребирати у мислима своје пријеступе и сјети се свог лакомисленог поступка с кравом што се баш бијаше догодило у истом мјесту у којему бјеше допао тамнице.¹⁹⁾ Мисао Јефремова све се више и више склањаше к признању Промисла, али колебање још

¹⁵⁾ „Изобличење себе самог и исповијед.“ 2. I. стр. 208—9.

¹⁶⁾ И тако је могуће закључити из самих ријечи Јефремових: „младост моја у мало те ме није увјерила, да је све случајно, што се догађа с нама у животу нашем;“ даље, он себе срањива с „лађом без крме“ у мало не погинулом, која се колеба, а готова погинути, „ако јој не притече у помоћ или ангел, или човјек...“ „Изобличење себе самог и исповијед.“ loc. cit.

¹⁷⁾ Подразумијевају се они, те су с њим затворени у тамници.

¹⁸⁾ „Изобличење себе самог и исповијед.“ loc. cit. стр. 209.

¹⁹⁾ Ibid. стр. 209—10.

трајаше: све, што сад бјеше Јефрем проживио — тамница, сновиђење и друго, — све то он имаше могућност објаснити с тачке гледишта своје миле фаталистичке теорије и приписати дјелу случаја. Али до решавајућег преврата у души Јефремовој сад још само један корак остајаше. — Јефрем исприча друговима своје сновиђење и свој поступак са кравом. „И они побуђени мојим примјером, — вели Јефрем ^{20.}) — почеше причати. — Сељак исприча, да је видио човјека, гдје се топлаше у ријеци, „премда му могах помоћи, забадава не помогах му.“ А грађанин, којег бијашу окривили због прељубе једне жене, каза, „то бијаше удовица; браћа њена, изнијевши ову погрешку на њу, лишише је очиног напљества, давши и мени дио од њега, по уговору.“ Овијем причама, које довођашу у свезу знатне једновремене догађаје судбине Јефремове са судбином затворенијех заједно с њим сељака и грађанина, што је имало одлучно значење за Јефрема, положен је био почетак тужно — смјерном стању његова духа, којим се он одликовао послје цијелог свог живота, до самога гроба. Сад се Јефрем увјери, да има Промислилац, који га казни за његове тешке гријехове, и ово сазнање своје грешности, при помисли о правосудном Платодаваоцу, порађа смиреност у његовој чувственој души. „При овијем ријечима прича Јефрем почех ја бивати смјернији, јер у тсме бијаше нека јавна наплата. И да бјех сам, рекао бих, може бити, да све то, што се догоди са мном, би просто по природи човјечијој. Али то бијаше у дио све тројице. И где има неко четврти, осветник, који није у сродству с трпећијем изненадну биједу и непознат ми је; јер га ни ја ни они никад не виђесмо; а ја им такође бијех описао и изглед онога, те ми се јави ^{21.}) Мисао о чудном сновиђењу и преживјели догађаји непрестано мучаху његов ум и срце и не остављаху га ни за тренут. Под утицајем такве поуке, сновиђења, слична првијем, понављаху се још неколико пута. .

Прве мисли своје, да се све збива случајно, он, како сам говори, сада бјеше савршено оставио. ^{22.}) У пошљедњем сновиђењу тај човјек, који се јављаше у првим сновиђењима, рече њему: „врати се дома ^{23.}) и покај се од гријехова, увјеривши се, да има око, које све види.“ „И грозно ми припријетивши

^{20.}) Ibid. стр. 210.

^{21.}) Ibid.

^{22.}) Ibid. стр. 211.

^{23.}) Јефрем је ослобођен био тамнице послје доказа о истинитости догађаја, пошто је одстојао у тамници око 70 дана. Ibid. стр. 215.

— говори Јефрем — удаљи се, и од тога доба ја га већ никад не виђех.“ Сада послје овога грозног привиђења догоди се савршени преврат у Јефремовој души. Од сада пред нама није већ онај расијани, лакоумни, раздражљиви Јефрем, каквог видјесмо да се затвара у тамницу, него дубоко вјерујући, завјетно предани Богу, кротки и незлобиви, какав и ступи у службу и рад проповједнички као учитељ црквени. „И ја се замислих — додаје Јефрем — причајући о пошљедњем грозном привиђењу — дошавши дома, много сам плакао, али не знам, јесам ли умилостивио Бога. И због тога свакога молим, да се потруди молити се Богу, јер је болест моја неисцјелива..., узнемирује ме прекомјерни укор мој Богу. Јер ко вели, да се све случајно збива, тај одриче биће Божје. Тако расуђивах ја, и не лажем, кајао сам се, али не знам загладих ли свој гријех; проповиједах о Богу, али ми није извјесно, је ли ми то примљено; писах о Промислу, али не разумијем, је ли то угодно Богу.“ Тако завршује своју исповијед св. Јефрем, и те ријечи дивно карактеришу душевно његово стање у све потоње вријеме његова живота. Још док је био у тамници даде обећање, да ће сав свој живот посветити покајању, и Јефрем наскоро послје ослобођења из тамнице остави свијет и отпутова у околне горе к пустињацима, и гле, први лакомислени Јефрем постаје триумфални сурови аскет. Живот његов био је подједнако строг и аскетично суров, како међу испосницима низибијским, тако и међу пустињацима адемским. О томе једногласно увјеравају и историк Созомен и св. Григорије Нијски и непознати Сирски животописац св. Јефрема ²⁴⁾, и најпослије иста дјела св. Јефрема. „Сами живот свој — говори св. Григорије Нијски — умртно бјеше (Јефрем) за раскош и помоћу уздржљивости потчини га господарству ума; он, пошто украти живот постом, учини, да не тежи ни к чему забрањеном, а да је упоран у чезнућу за све корисно, што помаже спасењу душе. Па чак ноћи, које га обмањиваху санљивим тлапњама, не спречаваху му пут к добродјетели; јер, при наступању своје оне га налажаху тријезним, при ишчезнућу остављаху га бадријем; а много се труђаше и о томе, како га не би рука начелника таме уловила спаваћива. За спавање је толико употребљавао времена, колико је необходимо потребно било за одржање живота, да не би савршено изопачење природног реда довело тјелесну природу насилноме разрушењу. А да би одагнао сан с очију, упо-

²⁴⁾ Цр. истор. књ. III. гл. 16.

требљавао је многа средства, понајвише лежање на голој земљи, сурови живот и свакојако убијање свога тијела; тијем, навластито, средствима обично се угушује наклоност к сну ²⁵⁾." Сурови аскетизам св. Јефрема простирао се чак до тога, да је занемаривао умивати ноге, купати се, — па чак и умивање лица ²⁶⁾; једном ријечи сматрао је себе обавезним „не старати се о хаљинама ²⁷⁾; јер по свједочанству сирског животописца, ишао је вазда у ветхој и закрпљеној кабиници. Али и при таквом сурово-аскетичном животу грешне мисли не остављаху од природе вруће нарави св. Јефрема, но од времена на вријеме продужаваху узнемиривати његову душу, особито првијех година његова испосништва. „Лукава пожуда, као господар робу, налаже ми заповијест, и ја тај час са страхом покоравам се, као дијете, она ме води у заблуде, и ја налазим у томе задовољство“. „Појуначим се ја против страсти, али прије, него ли ступим у борбу с њима, злохитра змија ослаби јачину душе моје са слашћу и постанем робом страсти. Још се постарам из пламена отети што гођ, али мирис огња вуче ме, по младости мојој, к огњу. Још чезнем спасти оног, који се топи и због невјештине заједно се с њим утисим. Желећи лијечити страсти, сâм остајем под њиховом влашћу и у мјесто лијека наносим ране страдалнику ²⁸⁾." Овакви и слични изрази Јефремови показују, да је у младим годинама он, не гледећи на сву своју енергију у гушењу греховних мисли, по ватрености своје природе, често падао у страст ²⁹⁾. И то је мучило његову душу и продужавало у њој жалосно стање, и под утицајем тога стања, он се често обраћа с врућом, покајном молитвом к Богу, излијева често пред њим ту жалост душе своје, жалио се на страст, која га ломи не дајући му мира, и молио се о даровању очишћавајуће и спасавајуће благодати. „Пред славом Твојом, Христе Спаситељу, хоћу исказати сву своју љутину, цијело лукавство и неразумност... Ужасна је и одвећ зла страсна навика: она као нераздрешљивим везама свеже мисао, и везе ове вазда ми се учине жељне, јербо сâм хоћу, да се тако свежем. Моја навика заплете ме мрежама, и ја се радујем, што сам свезан. Загњури се у саму досадну дубину и то мене весели... Завста је то достојно риданња и плача; то је покор и срамота,

²⁵⁾ Loc, cit.

²⁶⁾ Ријеч испосничка“, част I, стр. 99; упореди „о добродјетелима и страстима“, час. V, стр. 17.

²⁸⁾ „Изобличење себо самог и исповијед“, г. I, стр. 57—38.

²⁹⁾ Упор. Ibid стр 33.

што сам ја свезан својим пожудама... Ко је дао глави мојој воду у неисцрпљивом изобиљу и очима изворе, које би непрестано излијевале сузе, да плачу (Јерем. IX, I) ваада пред Милосрдним Богом, да би, пославши благодат своју, извукао Он мене грешника из мора, свирјепо занесеног валовима гријехова, и који сваког часа гријешу душу. Дакле, пожуде моје горе су од рана, које никако не требају лекарског превоја! "Даље узима за примјер невиност Јосифову, којег „младићку љепоту може исисати страшни аспиф" — жена Пентефријева и поново се обраћа молитвом к Богу. У тој унутрашњој борби с искушењима одржа хиљаду побједа над непријатељима, св. Јефрем окријепивши се наравствено, придоби испосничку вјештину, изучи претварање порочног човјечијег срца и ред унутрашње борбе, потпуно сазре за то, да ступи као учитељ калуђера.

(Наставиће се).

ШКОЛСКА БАШТА И ЊЕНО УРЕЂЕЊЕ.

Од Ф. Јерговића.
 CRNE GORE, ДУБРЕ
 (Свршетак.)
 CRNOJEVIĆ

4. Прекопавање школске баште

Земљиште у школској башти, које смо сад линијама обљежили и путовима на главнија одјељења подијелили, ваља прије свега добро и дубоко обрадити, јер само у дубоко прекопаној земљи могу усјеви сасвим добро напредовати.

Прекопавање школске баште бива у разним одјељењима баште разво дубоко, што зависи од тога, да ли ће на прекопаном мјесту бити сјемењште или растило*) или ће се на њем посијати једногодишњи усјеви. За ове потоње довољно је, да је мјесто прекопано 25 до 30 центиметара дубоко, а за многогодишње, као и за сјемениште и растило од 30—50—60 центиметара. Тамо, гдје ће се садити разво дрвеће, не копа се толико дубоко, јер за свако дрво, кад се хтједне садити, копа се нарочита рупа.

*) Растило је мјесто, у коме се воћке наврћу и више година одгајивају, док досићу за пресађивање на стално мјесто.

Најзгодније вријеме за дубоко прекопавање или трапљење земље јест јесен, јер тада је земља умјерено влажна, а и копа се доста лако. Сувише, јалова из доњих слојева ископана земља, кад остане преко цијеле зиме изложена студу и ваздуху, она се тијем знатно поправља и постаје плоднијом. Најпослије с јесени може учитељ најлакше да се намјери на јефтине раднике, који ће му башту претрапити, јер за тај посао школска су дјеца још преслаба.

Земља се трапи јаким и на врху мало заостреним лопатама, а у дубини и казмама.

Да се земља претрапи, као што треба, то јест, да горња земља дође доље, а доња да се избаци на површину, ради се овако:

Понајприје се простор, који ће се трапити, подијели на мале једнаке дјелове и то помоћу упоредних линија, које су једна од друге 1 до 1·5 метар раздалеко. У слици 1. подијељен је н. пр. цио простор на 8 једнаких дјелова, а може их бити према мјесним приликама и више и мање.

а	NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

Слика 1.

а	б
1	16
2	15
3	14
4	13
5	12
6	11
7	10
8	9
	8

Слика 2.

Послије тог раздијељења копа се одјељак број 1, и то најприје само онолико дубоко, колико је лопата дугачка (дакле од

прилике 15 до 20 центиметара), а земља се баца изван, онамо гдје је слово *a*. Пошто је тако горњи слој у првом одјељку ископан и сва земља изван избачена, копа се сад у истом том одјељку други слој, и то опет онолико дубоко, колико и први, а земља се баца на ону прије избачену земљу. Најпослије се на исти начин ископа из тог првог одјељка трећи и најдоњи слој земље, а земља се вазда баца на ону прије избачену, те тако, ако је н. пр. лопата дугачка 15 до 20 центиметара, претрапи се и преврне земља од 3×15 до 3×20 , то јест од 45 до 60 центиметара дубоко.

Кад је одјељак 1 претрапљен, почне се на исти начин трапити број 2, а земља се из њега баца у ископани одјељак 1, али вазда тако, да горњи слој земље дође доле, а доњи горе. Тако се трапи један одјељак за другим, док се не претрапи цијели простор, који ја за то одређен. Одјељак број 8 остаје празан и он се попуња оном земљом, која је ископана из првог одјељка и која је избачена код слова *a*.

У слици 2. изложен је још један начин, како се земљиште дијели прије трапљења. Најприје се располови цио простор једном уздужном линијом на два једнака дијела, који се онда попречним упоредним линијама подијеле н. пр. на 16 мањих одјељака. Овај начин бољи је од оног у слици 1. у толико, што трапљење може отпочети једнак на оба краја, Г јест у одјељку 1 и 9, а земља се баца из одјељка 1 онамо гдје је слово *a*, а из одјељка 9, гдје је слово *b*. Трапљење се продужује истим редом као и у слици 1., само одјељак 8, кад се ископа, попуња се земљом из одјељка 9 (то јест оном, која је избачена код слова *b*), а одјељак 16 попуња се земљом из одјељка 1 (то јест оном, која је код слова *a*).

И ово је дакле добра страна таквог трапљења, јер да се у слици 1. попуни празни осми одјељак, мора се из одјељка 1 преносити земља у крошњама или ма којим другим начином у одјељак 8, а то је и теже и дуже трје, но по овом другом начину.

5. Гнојење.

У свакој земљи налазе се извјесни састојци, којијема се биљке хране. Разни усјеви, што их гајимо на њиви или у башти, дају нам сваке године или плод, или лишће, или цијело стабло или корјен, а ми, користећи се тијем дјеловима, узимамо из земље оне исте састојке, које су и биљке из земље примиле. Ти састојци служе нам за храну, за одјећу и друге разне потребе,

или кад када и за продају. Они су дакле на тај начин изгубљени за оно земљиште, из којег смо их добили, и ако за дуго про- дужујемо таквим немилосрдним узимањем из земље, доћи ће најпослије дан, кад ће се ова сасвим изцрпсти и опустјети.

Да тај дан не дође, сваки земљодјелац добро зна, да земљи поред доброг орања и копања још и гноја треба, како би јој се гнојењем повратило оно, што јој се одузима свакогодишњом жетвом.

Најважнији гној за земљу јест од наших домаћих животиња. У нас не може се за дуго још ни помишљати на онај тако звани вјештачки гној, што га употребљавају други народи доносећи га из далеких крајева (н. пр. западна Јевропа добавља чилску шалитру и гуано из Америке). То нам није ни нужно све дотле, док се гној од домаћих животиња не престане онако безкорисно просипати и разбацивати по авлијама и оборима. Исто тако не ваља заборавити, да се и пепео са огњишта може употребити сасвим корисно за гнојење баштина.

Учитељ обично не држи толико стоке, да од ње може да добије онолико гноја, колико му је потребито за школску башту; али он може да га добави од мјешћана па ако га буде умιο добро сачувати и употребљавати, моћи ће онда својим успјехом показати мјешћанима, како ваља са гнојем поступати, да се од његових хранећих састојака ништа не изгуби.

За сабирање и чување гноја до употребе, оставља се у школској башти с краја у којем углу нарочито мјесто од неколико квадратних метара (н. пр. око 5 \square м.), гдје ће бити гнојиште. То мјесто ваља да је у сјени. Ту се ископа око 0·8 мет. дубока рупа, која се — ако средства допуштају — озидва кршима у наоколо и по дну. Унутрашњи зид издигне се мало повише од површине земље (око 2 до 5 дециметара), да се у гњој не циједи вода, која би се заустављала око гнојишта. Гдје није могуће, да се озидва гнојиште изнутра и по дну, тамо се оно добро набије земљом црвеницом али мали зидић ваља ипак да се озидва око гнојишта, да вода с поља не улази нимало у гној.

Кад се гној саспе у гнојиште, добро се сабије и ако је сух, поспе се водом или осоком и загрне са мало земље. У гнојиште баца се и смет из школе, као у опште сви органски и неоргански остатци и отпатци из авлије, баште и т. д.

Гној од разних домаћих животиња зове се општим именом *шталски или животињски гној*; али он се међусобно разликује и по свом саставу и по дјејству. Гној се обично дијели на: 1)

коњски, 2) говеђи, 3) овчији, 4) свињски и 5) гној од пернате живине.

Како се коњи хране већином сувом храном, то им и гној садржи мало воде и поради тога брзо гњије и раствара се, те се за то и зове *врчки гној*. Коњски је гној поглавито за хладне, тешке и влажне земље. Сам за се ријетко се употребљава за гнојење, него се мијеша са говеђим и свињским; али у баштованству за прављење топлих леја *) нема бољег гноја од коњскога.

Говеђи гној на против, јест доста воден и покривен као љигавом превлаком, која не да, да се вода из њег брзо испарава, нити да ваздух лако у њ допире; ушљед тога тај гној гњије споро, хладан је и воден, те је због тога више за топле и пјесковите земље.

Овчији гној својим саставом наличи много коњском, а свињски стоји у средини између коњског и говеђег. Гној од пернате живине (кокошји, голубји и т. д.) најјачи је; али пошто се не може сабрати у толикој мјожини, да се може засебно употребљавати, то је боље мијешати га са другим гнојем или додати осоки.

Осим шталским или животињским гнојем, школска башта може се још веовома *у доброту* Експлоати и *количностом* (мјешанцем). Компост је гној, који се *справља из равних* животињских, биљних и минералних отпадака и врста гноја, који се сами за се не могу да употријебе за гнојење. Ту долазе: разни отпатци из куће, авлије и баште, улично блато, слама, лишће, муљ, пепео, чађа, смет, струготине од дрва, рогови, длаке, крв, кости, стрвине, кокошињци, креч и т. д. Сви ови отпатци помијешају се са земљом, сложе се на четвртасте гомиле од прилике 1 до 1.5 мет. високе, 3 до 4 метра дугачке и 2 метра широке, па се свуд, одозго и по странама покрију земљом. Гомиле ове справљају се у дну баште близу гнојишта.

Према отпатцима, од којијех је компост састављен, приспијева он за употребу раније или позније (за неколико мјесеци до једне, па и до 2 године). За то вријеме компост се чешће лопатама преврће, да се свуд засити новом количином ваздуха који у њем изазива разне промјене. Компост се преврће обично у јесен или у прољеће, пошто је тада влажан; преко љета може се такођер преврћати, али само га треба одмах послуже

*) Топле леје зову се нарочита мјеста у башти, на којијема се помоћу доста велике топлоте, која се развија у добро сабијеном фрешком коњском гноју, производи рани расад или рано поврће.

тога залити водом или још боље осоком. Залијевање од времена до времена јест у опште врло корисно и за компост и за шталски гној, јер онда брже и правилније труне, но кад је сух.

6. Прибор школске баште.

Приликом уређивања школске баште треба да се добави и сав нужни алат за њено обрађивање. Он се набавља према пространству баште и према средствима општине, а ако није могуће све од једном, онда се добавља најприје оно што је најпотребитије, па доцније мало по мало и оно, што је мање потребито. За школску башту, која је пространа од 10 до 15 ара, потребит је слиједећи прибор:

- 1.) 10 гвоздених лопата, и то 5 са оштријем, а 5 са затупастијем врхом.
- 2.) 3 трикопице (казме).
- 3.) 5 обичних мотика.
- 4.) 3 гвоздене мотичице за прашење између засијаних редова.
- 5.) 3 гребуље, од којих су двије гвоздене за прављење забразда, а једна дрвена за изравнавање кртињака.
- 6.) 1 гвоздена вила.
- 7.) 5 разних садилних (колчића) за пресађивање разних усјева.
- 8.) 6 лама са решеткама за залијевање.
- 9.) 1 кариолица са једним колом.
- 10.) 2 ножа за кресање.
- 11.) 4 воћарске ножице.
- 12.) 1 ножице за скидање гусјеничјих гнијезда.
- 13.) 3 ножа за каламљење.
- 14.) 2 мала косијера.
- 15.) 1 воћарска шега.
- 16.) Неколико улишта за пчеле (домаћих и ђерзонка.)
- 17.) По потреби неколико топлих леја.
- 18.) Штичица за записивање имена усјева.
- 19.) Најнужнији дрводјелски алат, као: сјекира, теслица, већа шега (а може да ју замијени и она воћарска), сврдао, клијеште, чекић и т. д.
- 20.) Нарочита сувота за алат, ако у школи или на школском тавану не би било за то згодног мјеста.

Број алата и оруђа у овом списку одмјерен је тако, да се с њим могу у једно исто вријеме забавити по више ученика, а пошто се рад у школској башти не дијели на поједине уче-

нике, већ на групе, то једна група ученика може копати, друга плијевити, трећа кастрити, калемити, сијати, пресађивати, залијевати и т. д.

Под бројем 19. овог списка поменут је и дрводјелски алат, са којим може учитељ или старији ученици, да сами подкрпе и поправе све што је у башти разваљено и покварено, па да башта и њен прибор буде вазда у добром и уредном стању.

Осим поменутог прибора још је једна ствар, која је од велике важности и потребе за школску башту, а то је *заштита и чување птица*. Птице су човјеку ревностни помагачи у утамањивању разних штетних буба, лептира, гусјеница, црва. Да није птица, бубе би опустошиле сва наша поља, шуме, воћњаци и баште. Доказано је, да једно гнијездо ластино потроши на дан до 7000 разних гусјеница, а преко цијелог љета 500.000. А колико пак буба униште сјенице, чворци, шеве, славуји, кукавице и друге птице!

Зато треба учитељ сваком приликом да поучава своје ученике, да птице штите, да гнијезда њихова не кваре, да им јаја не разбијају, јер је то груб, несмислен и нечовјечан поступак спрема птица, које су нам од тако велике користи.

Заштита и њега птица састоји се дакле у овоме: да се оне не хватају, да им се гнијезда не кваре а и млади не убијају, као и да се пази да то не чини ни јастреб, кобац, соколић, ујтина, гавран, сврака, врана, мачка, твора, куна, ласица и др. Осим тога, да би се птице задржавале што више у школској башти и у њој штетне бубе таманиле, треба да им направимо мале сандучиће, гдје ће своја јаја лећи и носити. Ове сандучиће привежемо жицом по воћкама или шумском дрвећу за стабло или за коју дебљу грану, да их вјетар никако не љуља. На једну воћку привежемо један или два сандучића, а за оне птице, које радо живе и гнијезде се у друштву, можемо их намјестити и више.

Сандуци за лежење птица најбољи су од каквог шупљег стабла или од шупље гране са чврстом кором. Од те шупљине одреже се комад од прилике 20 до 30 центиметара дуг, изнутра се добро очисти и прошири, акс је шупљина уска. На оба отворена краја прикује се храпава птичица, која се влажном земљом намаже, да мање у очи упада, а мало испод крова (који се начиња вазда мало стрмен, да се киша с њега слијева), изреже се повећа рупа, која ће птицама служити као улаз у гнијездо, а под тим улазом утврди се кратак клин, на којем се птица може зауставити, прије но ће у гнијездо уљећи.

Ако се не може наћи шупље дрво, онда се граде сандуци за лежење птица од танких штица, и то овако:

Од четири комадића храпаве штице начини се дугуласти четвороугоник, који се на оба отворена краја закује поширом штицом; иза тога се — као и на оном сандуку од шупљег дрвета — мало испод крова изреже улаз у гнијездо, а испод улаза утврди се кратак клин и сандук је готов. Да могу птице и спавати у таквим вјештачким гнијездима, утврде се изнутра два три попречна клина. Сандук се с поља обоји мрком бојом и, док је боја још влажна, облијепи се маховином, липајима, кором, да што више наличи обичном дрвету. Исто се тако и изнутра сандучићи обоје каквом тамном бојом, да изгледају као шупље дрво.

Према обичају и величини птица, праве се и сандуци разне величине, и то: од 13 до 36 центиметара високи, а 10 до 15 центиметара широки. Ови сандуци намјештају се по баштама у прољеће или у љето, кад је дрвеће пролистало, јер се птице тада боље на њих привикну, па и зими у њима остану. Зимом пак, кад је лишће опало, немамо рашта намјештати их по голим воћкама, јер се птице од њих плаше, па се баш из тог узрока у њима неће да населе. Кад сандучиће на воћке намјештамо, ваља да pazимо, да улаз остане вазда окренут истоку или југоистоку. Да птице још брже приволе на оваково гнијездо, ставимо унутра по мало чиста перја и маховине, а да их очувамо од непријатеља, привежемо око гнијезда гране или гранчице или вијенац од густих и јаких драча.

У заштиту птица долази још и њихово храњење зими на нарочито спремљеним хранилиштима у башти. Ова могу да буду или од штица и од земље мало уздигнута, као повећа трпеза, или да се са земље само снијег одгрне; у пошљедњем случају ваља да је хранилиште близу каквог густог грмља, или да се око њега и по њему пободе у земљу доста грања, на које би птице слијетале. У том хранилишту бацају зими сваки дан по један или два ученика сваковрсну храну птицама, као: мрвице од хљеба, отпатке из кухине, разно сјемење, црве и т. д.

Осим заштите и храњења птица препоручује се још, да се у свакој школској башти на згодном мјесту намјесте важније *метеоролошке справе*: барометар, термометар, кишомјер и т. д. За наше прилике, гдје је посматрање метеоролошких појава још слабо раширено, ми бисмо били управо мишљења, да посматрање и биљежење метеоролошких промјена буде обавезно за сваку школу, јер је ово — у колико потребито за поуку школске дјеце, у толико још више за науку.

7. Списак важнијих биљака за школску башту.

Важније биљке, које би требало да се гаје на разним одјељењима школске баште, биле би ове:

I. Воћке.

Трешње, вишње, јабуке, крушке, дуње, кајсије, праске, шљиве и др.

II. Јагодичасте биљке.

Јагоде, малине, купине, огрозд, рибизле и др.

III. Лозе.

Разне врсте наших домаћих лоза, американске лозе (наврнуте и ненаврнуте).

IV. Поврће.

1. *Зеле*. Овамо спада: карфиол, главато зеље, раштан, врзот и келераба.

2. *Варива или маунасто биље*: пасуљ, грашак (биц), боб, лећа.

3. *Салате*: главичаста салата, лоћика.

4. *Спаваћ и овеће* трбука зелен, као: лобода, блитва, кисељак, штир.

5. *Луковасто биље*: црни лук, бијели лук, пори или праци лук.

6. *Корјенасто, репасто и кршолосто биље*: мрква, селен, петрусин, паштрњак, родаква, родаквица, црвена цвекла, бијела репа, рен, кртола.

7. *Тиквасто биље*: тиква, диња, пипун, краставац.

8. *Зачини*: мајоран, босиок, метвица, копар, ким, рузмарин, паприка, модри и црвени патлиџан (домате) и др.

V. Пољски усјеви.

1. *Жита*: пшеница, јечам, раж, овас, просо, крушник, руметин и еља.

2. *Предивно биље*: лан, конопља, жука.

3. *Трговинско-индустиријско биље*: хмељ, дуван, бухарица, шећерна репа.

4. *Бојаријско биље*: броћ, реведа, шафран.

5. *Уљасто биље*: репица, мак, сунцокрет, лан и др.

6. *Сточно биље*: луцерка, разне врсте ђетелине, граорица, еспарзета, и разне ливадске траве.

7. *Медоносно биље*: жалфија или пелим, љубица, сунцокрет, ђетелина, ељда, резеда, мајчина душица, офресина (вријесика) и готово све воћке и њеко шумско дрвеће, као липа, багрена, јавор и т. д.

8. *Најобичније лековито биље*: метвица, спориш или столист, пелин, камомила, линцура, сљез, боквица, рицинус, рабарбара, татула, слачица, брштан и т. д.

9. *Ошровоно биље*: врџат, буника, дувана, мљечика, кукурјек, мрзовац, кукута или дивљи петрусин и т. д.

VI. Шумско дрвеће.

Јела, бор, туја, тиса, буква, дуб, јавор, кун, макљен, бреза, јасен, јова, липа, коштан (питоми и дивљи), багрена, бријест, дријен, орах, лијеска, руј, топола, јасика, глог, врба.

Као што видимо, у горњем списку означено је све оно биље, које би требало да буде у добро уређеној и пространој школској башти. Гдје је међу тим простор баште мален, или гдје климатске или друге које прилике не допуштају да се гаји све ово биље, тамо ће учитељ гајити само оно, од којег држи да ће бити највише користи за науку и које успијева у његовом мјесту.

Свака школска башта треба да има још и збирку оног сјемења, које се гаји у башти. Сјеме се држи или у каквом сандучету са преградама, или у нарочитим бочицама, на којима је написано српско (а по могућству и латинско) име оне биљке, од које је односно сјеме.

На ту збирку ваља учитељ марљиво да пази и да ју попуњује сваке године новим сјеменом.

* * *

Ово су у кратко главна правила, која би могла служити за уређење школских башта код нас. Из њих ће сваки учитељ лако разабрати, како треба школска башта да изгледа и које биље да се у њој налази. А како се поједине биљке у башти гаје и његују, то је вишини наших учитеља већ познато, а којима још није, за оне ћемо се постарати, да то изложимо у нарочитом „*упутству за рад у школској башти*.“

Поради бољег разумијевања свега овог, што смо напријед навели, приказујемо у слици један план школске баште за

површину од 1225 квадратних метара, које нам може послужити као примјер угледне школске баште. Уз овај план иде ово

Објашњење :

Ширина баште: 25 мет.

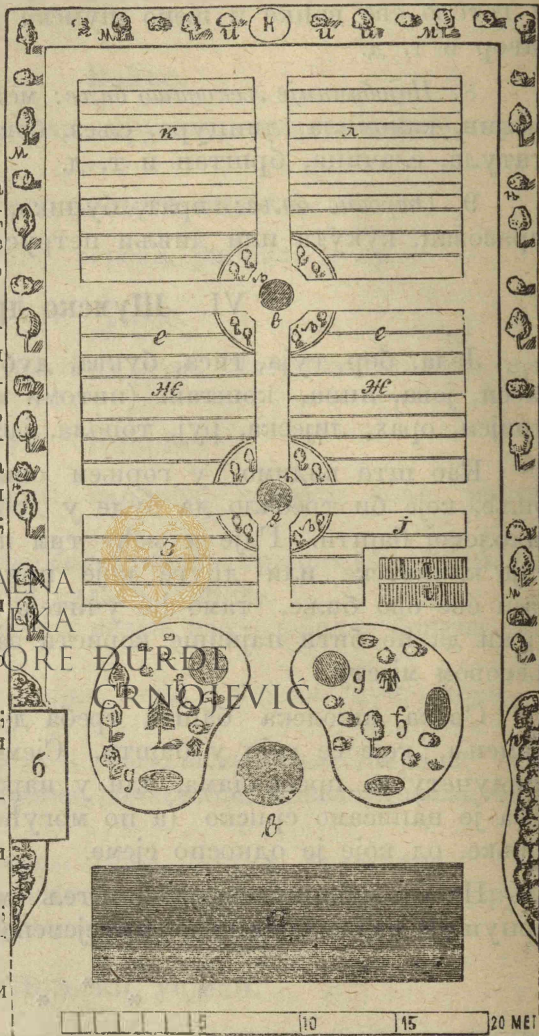
Дужина баште: 49 мет.

свега 1225 мет.

- а) школско здање;
- б) уљаник за 6—10 улишта са пчеларским прибором, а поред њега с једне и с друге стране мурве или медоносно шумско дрвеће;
- в) хладњак, или цвијеће и руже, или језерце (рибњак), или метеоролошке справе, или брдашце од разног камења из околине, на којем се може посадити различито биље, које по стијенама расте или шумско дрвеће, или направа за храњење птица зими;
- г) двије топле леје;
- д) разно цвијеће;
- ђ) трава, украсно дрвеће и шиبلе, руже и цвијеће;
- е) пољски усјеви различитог биље;
- ж) одјељење за баштованство;
- з) одјељење за медоносно и лековито биље;
- и) малине, купине, огрозд, рибизле;
- ј) трговинско-индустријско и отровно биље;
- к) расадник воћа и сјемениште;
- л) расадник лове домаће и американке;
- љ) наврнуте високе руже или сасвим ниске воћке;
- м) разне високе воћке;
- н) сједакла или клупе за одмор;
- њ) ниске воћке, или огрозд, рибизле, а покрај путова јагоде;
- р) мурве за свилене бубе или разно шумско дрвеће.

Ширина главних путова узета је 1.5 мет.

Високе или ниске воћке не могу да буду у овом плану у средини баште, јер је простор сувише мален.

ЦРКВЕ У ДУШТИЦИ.

Св. Петар (Св. Петка).

Црква је заокружена сухомеђом. Врло је дуга, али и врло узакна. То је с тога, што је надограђена; а надограђени дио познаје се споља по томе, што иступа из ширине првобитне цркве, док изнутра изгледа као покривен тријем, у којем нема ни икона, ни ичега. Првобитна црква, која је и данас у цијелости, трећи је дио краћа од цркве данашње.

На надвратнику надограђенога дијела урезана су по странама два крста, а међу њима оскаче глава. Изнад надвратника је полукружно сведена ниша. Звоник има једно звоно. Олтарска је апсида полукружна, а олтарски простор уздиже се непримјетно над црквеним подом.

У гробљу имају неколике новије поклопнице уза старинске, а мјесто поклопница види се често и наслагано камење.

Првобитна црква је живописана.

На прочељном се зиду истичу ликови: Св. Арх. Михаила и Гаврила; Св. Константина и Јелене; Св. Симеона Српскога Мироточца; Св. Сава, Српскога чудотворца.

Св. Симеон представљен је са златним кутуром око главе, у дугачким жутих хаљинама, с крстом у десној, а свитком хартије у лијевој руци са познатим записом. Св. Сава је такође у дугачким хаљинама на четвртаста бијела и жута поља, са десном уздигнутом, а у лијевој му јеванђеље.

Престолна икона Богоматере има на поданку запис, по коме се дознаје, како су ту икону писали браћа „Капетан Иво Прокарадур, и Марко и Нико“ из Душтице.

Изнад надвратника улазних врата првобитне цркве има полукружно заоквирено поље, на коме је престављена Св. Петка, а на самоме надвратнику натпис, који се састоји од четири ретка, и гласи:

..... ѿ сївна изиде закон вожїи и сло.. гнїе изерлїма.....
 племе.. сївне.. ерлїми тамо дхї сты на сївн.....
 и изїерлїма..... ите се вкра..... ходимо како бѣ заповїед...
 ... рко захарїе глетъ ѿ..... прадїтеле и глть непрдѣд..

На зиду просхомидије има лијепо исписани запис:

+ помени ги свѣтлїишаго патрїарха нашего арсенїа съ ваєми патрїарси православному ва црѣви сы помени ги свѣтлїишаго мїтрплїта нашего данила съвасєми мїтрплїти православному ва црѣви сы помени ги

игѣмна савѣ иермонаха ва црѣви сы помени ги настоѣцаго храма сего
попа имре ва црѣви сы помени ги ва црѣви сы раби свое капетанъ
ива. ника. мара. ника. юва. ника. вѣка. ника. пера. лѣкѣ. пиера. трипа.
съкасеми доли и чеди ихъ православними да поменеть гъ въ ва
црѣви своем . . небенемъ

Како живописна израда, тако и слова својим обликом пот-
сјећају много на сличну израду у цркви Св. Николе у Пели-
нову грбаљскоме. Обје су извршене за митрополита црногорскога
Данила Петровића-Његоша, само што је грбаљски живопис
извршен за патријарха Мојсија 1718. г., а овај за Арсенија IV.,
дакле тек неколико година позније.

О овој цркви има спомен већ 1605. г. Д. Фарлати (Mir.
sacr. VI. p. 500—501.) доноси, како је те године цркву посјетио
каторски бискуп Б. Авђело П. Тада јој је био парох Марко
Марковац, који је истоме бискупу показао синђелију цетињскога
митрополита Руфина I. Његоша. О самој цркви тамо се вели,
да је малена, као што је заиста и била, како се то и данас
види и да је живописана у византијском стилу. Данашњи жи-
вопис дакле је дознаједна достања, јер из доба митрополита
Данила. О свештенику Марку вели се, да има све потребито
за цркву, и да му православни становници — 90 домова —
дају годишње осам литара жита или сасуд вина, а за литургију
плаћају два млет. новчића. Тамо је речено, како су православни
становници у оно доба зидали и другу цркву пред овом, а то
ће бити црква Св. Лазара. Фарлати започиње своје казивање
овако :

Admodum Illustrissimus et Reverendissimus Dominus accessit
ad visitandam Ecclesiam S. Venerandæ de Villa Lustizzæ, cum sociis,
quæ est Graecorum, absolutoque coemeterio, Solemniterque populo
benedicto, in ea celebravit, etc.

Р О С Е.

Црква Св. Тројица.

Црква је малена, заокружена овисоким зидом. Простор пред
црквом је поплочен. Изнад улазних врата има полукружно
заоквирено поље и над њиме окно. Звоник је на преслицу с
једним звоном. На полукружној олтарској апсиди има један
прозор. Унутрашњост цркве је лијепа: по странама иступају
из зидова ступови попут лезена са луковима.

Иконостас је доста лијеп, израђен од живописца Н. Аспиоти 1879. г. Престолне иконе на иконостасу приложили су Калуђеровићи и Кршанци, како то казују дотични записи.

Икона Богоматере, која се храни на св. трпези, врло је пластично израђена, и својом израдом потсећа у много чем на таку икону у цркви Св. Тројице на Превлаци.

У поплочаном простору пред црквом имају двије гробнице из новијега доба. —

На Росама је некад оцстојао онај стародревни град, који порушише Сарацени у IX. в. Град се опет подигао у XIV. в., (ad Rosam in Sulfo Cathari), али не већ до прве величине. Развалине тога града виде се и данас.

Росе се спомињу и у Неродимском хрисовуљу цара Стефана Душана од 1351. г., који је сматран као фалсификат. У доба, у које је тобож писан хрисовуљ, био је патриарх Сава, а не Данил, кога исти хрисовуљ час називље архијепископом, а час патријархом (Voluntate et assensu Domini Patriarchæ Domini Danielis. *)

*) И. Руvaraц вели: да су ти сви преписи и преводи (повеља српских краљева) мање више прерађивани, интерподисани и дотјеривани ради извјесне сврхе, коју су Которани — Латини тим преиначивањем и уметањем постићи хтјели. Главна је цијелъ Которанџа првотом била, да добију у листовима тим доказе, да су Аранђелову цркву на Превлаци у Боци Которској, у којој је Св. Сава, први архијепископ српски, са својим братом, првим вјенчаним краљем српским, око г. 1221.—1223. поставио српског јепископа за Зету и Зетско приморје, — Которани градили и опет понављали, и да је по томе црква та са земљама, које јој припадају, и добрима вазда призната властитост Которске Господе била (Расправа о Кнезу Лазару. „Стражилово“. 1887. Бр. 10.)

(Свршиће се.)

П Р И Л О З И

БИБЛИОГРАФИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ ЗА 1895 ГОД.

(Наставак.)

Kerubin Šegvić — Ruski elemenat u „Gorskom Vijencu.“ Zagreb, 1895, in 8°, стр. 3—36 (u programu С. К. Državne Velike Gimnazije u Kotoru za školsku г. 1894—95).

Нема на свијету народа, који би се развијао тако самостално и био толико оригиналан, да би могао рећи: „све, што ја имам, — моје је, и други тога нема без мене.“ Тога не може бити ушљед непрекидног и неизбјежног саобраћаја, у којем се налазе између себе сви народи. А и то стоји у природи свијех културних народа, без чега не могу да живе и да се развијају; у томе је први услов развитка народа. Примјер противнога представља Хинеска, која у својем изолираном стању ето хиљаде година стоји на једном истом степену свога развитка, а у многама пошла је натраг.

Из овог живог обћења између себе јевропских народа поникла је јевропска култура, која надмашује културу громорадног Истока, и с којом Јевропа управља осталијема дијеловима свијета.

Али у овом обћењу сваки народ развија и своје индивидуалне особине, које се развијају под утицајем расе, физичких услова, у којима живи народ, и историје.

То исто се односи и на поједине личности, које се истичу из свог народа, као философи, научњаци, политичари, пјесници и т. д. Њихов природни таленат се развија у додиру са другима људима, који су већ истакли на оном или другом пољу, лично или с њиховима дјелима, и то не смета, да они постану велики и оригинални.

То је једна истина, за коју не треба наводити примјера, и одмах да пријеђемо на владика Рада, као пјесника.

У 13 години он је већ почео састављати пјесме; у томе је њега научила народна пјесма, пјесма његова народа, с којим је живио и најтјешњем додиру. Затим на њега учинио је велики утицај његов учитељ Симо Милутиновић. С Серсменом он изучава туђе језике итаљански, француски, руски, којијема се је служио, да се упозна с њиховом литературом, особито с поезијом, за коју је имао особити дар и нагон.

Недостатак школе и систематичног учења он је гледао да попуни читањем. Још бивши на науци у ман. Топлој (до Рисна) код савинског калуђера Троповића, он је прочитао све књиге, те су се нашле у манастирској библиотеци, и сувише добављао је књиге из вароши; а кад се вратио на Цетиње, донио је са собом много нових књига. Бивши на науци, он је писао својему стрицу св. Петру шаљива писма, која је владика показивао и читао главарима и сам се смијао, али је у исто вријеме био забринут, шта ће из тога изаћи. Највише он је љубио српску народну пјесму и изучавао историју Црне Горе.

Историју Црне Горе је већ био написао 1831 г.; али он није дао њу штампати, рачунајући, да она тога не заслужује, (о овоме се спомиње у једном његовом писму руском консулу Гагићу (15 јунија 1831 г.). У свези с овијема историјским шту-дијама он је написао „Слободијаду“ (1832 г.), коју такођер није штампао, а издао је њу послје његове смрти Љ. Пенадовић 1854 г. У 1846 г. он издаје „Српско Огледало“ и „Лучу Микрокозма.“ У првом он гледа представити своме народу његову историју, почињући Иванбеговим временом и свршавајући биткама Црногораца с Турцима у његово доба. Г. Лавров говори, да по његовом замислу ова књига морала је васпита-вати патриотизам, али не локални црногорски, него опште срп-ски, па с тога он и ставио је у њу пјесме о ратовању Срба за ослобођење под Карађорђем. Што је навело владика Рада написати „Лучу Микрокозма,“ он сам то објашњава у посве-ћењу С. Милутиновићу. И ова поема — и ако тема узета од Инглеза Д. Милтона — представља собом сасвим оригинално дјело, што признају сви његови критици, као Вуловић, Лавров и др. У њој ми налазимо ону исту основну идеју, коју је он изнио у стихотворењу „Мисао“ (1844 г.) и по којој у свијема српским крајевима припознаше црногорскога владика поетом и философом. Философска мисао провирује код њега и у многим мањима пјесмама, као што је „Вјерни Род“ и „Ночи пјева похвалу мислима,“ „Просвјештење,“ и „Српскојемци,“ „Младост,“ „Син отачаства“ и др.

Писао је он и пјесмице, у којима живом струјом бије остро-умље, као: „Моме друштву на Петров-дан,“ „Философ, астроном и поета“ и др.; али у свакој најситнијој пјесмици провирује озбиљна мисао и морал.

Много се је он одавао читању и имао је приличну библио-теку, у којој по свједочанству Медаковића ¹⁾ прво мјесто заузи-маше руске књиге; на руском језику он је прочитао све грчке класике, проучио је добро историју старих Грка и Римљана и њихову митологију, са којом у духу тога времена украшава своја пјесничка дјела, што се опажа чак и у „Слободијади.“ Али најрадије он је читао поезију — Ламартина, Бајрона, Данта и Петрарку.

1.) Не само по свједочанству Медаковића знамо, да су руске књиге заузимале прво мјесто, него се то и данас види по остатцима његове некад велике библиотеке: ту ми видимо многа класична руска изворна дјела, — и многа страна на руском језику.

Наравно, да упознавши се са класичном литературом старог и новијег времена и при таквом опширном и разнообразном читању, он није се могао искључиво одати ма каквој било једној од јевропских литература и овом обилном духовном раном само је снажио свој таленат; а главни предмет, који је он свуда и свагда носио у својој души, то је било Српство уопште и особито Црна Гора са њезиним прошлим славним, али патеничким животом. За то је он писао своју „Слободијаду“, издао „Српско Огледало“, Вукову збирку српских пословица, а тако исто помагао је Вуку у издању српских пјесама; а 1847 г. изашао је и „Горски Вијенац;“ у њему је узет најважнији и најодличнији моменат у историји Црне Горе, од којег се рачуна њезино васкрснуће. То је био покушај у драмској форми, али драма није, па с тога автор није ни назвао своје дјело драмом.

Главно, што карактерише ово дјело, то је народност, која се види у свему: у избору предмета, у погледима и осјећајима, у цијелој комбинацији садржине и у језику. Његово лично тако се је сплело с народним, да изреке из „Горског Вијенца“ и „Шћепана Малог“ ушле су у црногорски народ и употребљавају се, као народне пословице; народном је постала тужбалица сестре Ватрићеве, и уопште Црногорци много знаду и цитирају на памет многа вијеста из „Г. В.“ а има који зна њега у цјелини.

Поред народносног има у „Г. В.“ много субјективног владиног. У положају владике Данила јасно се види његов сопствени положај; устима војевode Драшка и игумана Стефана владика исказује своја лична мишљења; пјесма Љешкоступца Чеву такође испјевана је с Ловћена на погледу равнога Чева; у колима, која је он увео налик грчким хорима, али сасвим у оригиналној форми, опет видимо његове личне погледе и пресуде догађајима *).

Једном ријечи то је дјело потпуно оригинално и поетично, за што су га сви српски критичари уврстили у ремек-дјела, а припознато је то и критиком других народа и за то „Г. В.“ се преводи на туђе језике и подвргава се тумачењима, као класично дјело.

*) О томе опширније може се наћи у књизи Ровинског — Петрџ II (Раде) Петровић. 1889 г. стр. 159—163.

(Наставиће се.)

ИЗ МОЈИХ ЛЕКЦИЈА.

Раздјељивање ријечи на слоге. ^{1.)}

I

(на табл.):

Бог ни ком дужан не остаје.

Колико је ријечи у овој реченици? Хајде да видимо можемо ли заједно прочитати ову реченицу, и то тако да се чује сваки глас. Пазите да сви читате у исто вријеме са мнош. Ево овако:

Бог ни ком ду жан не о ста је.

Ово, што смо овако заједно и једно по једно изговарали, зову се *слогови*. Колико има слогова у првој ријечи? Та је ријеч од једнога слога. А колико има слогова у другој ријечи? Ова је дакле ријеч од два слога и т. д. Пренишите ову реченицу али тако да малом линијом раставите један слог од другога.

Бог ни-ком ду-жан не о-ста-је.

Памтите ово:

Кад читамо овако појединце слова у ријечима онда добијамо слоге. Слогови су мањи дјелици у ријечима од једнога гласа, од два, три и четири гласа. *Ср-мо-је-в-р-б-и* слог у овој реченици да је само од једнога гласа (или слова)? Који су слогови од два слова? У којим слоговима имају три слова?

Ко друго ме ја му ко па, сам ќе у њу пасти.

Што нијеси рад да ти други људи чине, не чини ни ти ни коме; а што желиш да теби други људи чине, чини и ти свакоме.

Гледајте најприје како ћете најлакше прочитати слоге у првој реченици, па је по томе раздијелите на слоге, а између слогова напишите по једну малу линију. — По чему сте раздијелили на слоге ријечи ове реченице? Нека ми (тај и тај) прочита тако и ову другу реченицу! Напишите и њу, а по том између слогова у ријечима метните знак.

Раздијелите на слоге сваку ријеч и у овој причи:

Је-дан чо-вјек и-ма-ше два си-на и ре-че мла-ђи од њих о-цу: „О-че, дај ми ди-о од и-ма-ња што при-па-да ме-ни.“ И о-тац им по-ди-је-ли и-ма-ње. И по том до ње-ко-ли-ко да-на по-ку-пи

^{1.)} Овај рад г. професора К. Миленовића радо доносимо у нашем листу, држећи, да ће се многи наши учитељи, а и други користити, премда се уредништво не слаже у начелу односно интерпункције, коју је унио у своју граматику — *Српску Синтаксу*, у овај и друге своје радове исти писац.

мла-ђи син све сво-је, и от-и-де ¹⁾ у даљ-ну зе-мљу *); и о-на-мо про-су има-ње сво-је жи-ве-ћи бес-пу-тно *. А кад по тро-ши све, по-ста-де ве-ли-ка глад у о-ној зе-мљи, и он се на-ђе у не-во-љи. И от-и-шав-ши ¹⁾ при би се код јед-но-га * чо-вје-ка у о-ној зе-мљи; и он га по-сла у по-ље сво-је да чу-ва сви-ње. И он же-ља-ше на-пу-ни-ти тр-бух свој рош-чи-ћи-ма * ко-је сви-ње је-ђа-ху, и ни-ко му их не да-ва-ше. Та-да до-ђе к се-би и ре-че: „Ко-ли-ко на-јам-ни-ка * у о-ца мо-је-га и-ма-ју хље-ба и су-ви-ше, а ја у-ми-рем од гла-ди! У-ста-ћу и и-дем о-цу сво-је-му, па ћу му ре-ћи: о-че! са-гри-је-ших не-бу и те-би, и већ ни-је-сам до-сто-јан на-зва-ти се син твој.“ А о-тац ре-че слу-га-ма сво-јим: „Из-не-си-те нај-љеп-шу ха-љи-ну и о-бу-ци-те га, и по-дај-те му пр-стен на ру-ку и о-бу-ћу на но-ге; и до-ве-ди-те те-ле у-го-је-но и за-ко-љи-те, да је-де-мо и да се ве-се-ли-мо! Јер о-вај мој син бје-ше мр-тав, и о-жи-вје; и из-губ-љен * бје-ше, и на-ђе се.“ И ста-до-ше се ве-се-ли-ти.

II

Напријед је показано како од прилике треба учити дјецу у основним школама да раздјељују ријечи на слоге. У средњим школама ово ће учити опширније и мало другојачије. Ево н. пр. колико би могли знати баца у гимназији о раздјељивању ријечи на слоге.

Једно самогласно слово само или састављено с једним или више сугласних зове се *слог*. Слог постаје кад се једно или неколика слова изговоре тако да се уста само једном отворе и језик само једном покрене. Свако самогласно слово само по себи може бити слог и ријеч; а ни од једнога сугласнога не може бити слог ни ријеч без помоћи самогласнога, осим *p*, које може бити и самогласно и сугласно.

Слог не може бити без самогласнога. У сваком слогу мора бити по једно самогласно са сугласнима или без њих. У свакој дакле ријечи има онолико слогова колико у њој има самогласних слова.

¹⁾ Ако друкчије раздијеле нека им учитељ каже да овдје овако треба.

*) Може бити да ће ученици ове ријечи другојачије раздијелити на слоге, као: зем-љу, бес-пут-но; је-дно-га, ро-шчи-ћи-ма, на-ја-мни-ка, из-гу-бљен. Ако овако раздијеле учитељ не треба да их поправља нити да им говори да не ваља тако дијелити, јер ће бити добро и онда ако која од овијех ријечи буде раздијелена на слоге на овај други начин.

Да умијемо дијелити ријечи на слоге особито нам је потребно у писању, јер се често догоди да нема мјеста на хартији (или на чем другом) да се крајња ријеч у реду цијела напише. У таком се догађају на крају слога напише знак „-“, а што претекне од оне ријечи напише се у почетку другога реда. —

Шта се зове *слог*? Кад постаје слог? Како треба изговорити једно или неколико слова па да постане слог? Може ли бити свако самогласно само по себи слог и ријеч? Може ли бити слог од једнога или од више сугласних? Које слово може бити и самогласно и сугласно? Може ли слог бити без самогласнога? Шта мора бити у сваком слогу? Колико има слогова у свакој ријечи? За што нам је потребно знати како ћемо подијелити сваку ријеч на слоге? Шта се може кадшто догодити у писму? Шта се ради у таком случају? —

Ево неколико правила за раздјељивање ријечи на слоге.

1. *Ако је у ријечима сугласно између два самогласна онда се у раздјељивању на слоге сугласно додаје самогласном које је за њим, н. пр. и-ма, ба-ра.*

Нека ученици раздијеле на слоге ове ријечи :

а ко. а-мо. боб. дар. е во. е но. е то. и-ди. и-за. и ли. и-ћи. лед.
о-ба. о-во. о-ко. о-но. у-ћи. у-ж. у-ка. у-хо.

ба-ба. бе-ба. бу ба. во-да. го-ра. ду-ша. зи-ма. же-на. ја-је. је-ло. ју-не.
ку-ћа. ли-це. ло-за. љу-ди. ма-ти. му-ња. на-ма. но-ги. њи-ва. па-ра. пе-ро.
со-ба. ра-на. ро-са. ру-ка. ча-ша. че-ло. чу-до. шу-ма.

*

р-ђа. р-па. срп. бр-до. брод. вр-зи. грк. гр-ло. др-во. др-жи. мрак.
мр-ва. пр-ви.

*

ба-рем. ви-сок. го-лем. гру-да. да-нак. ђа-чић. жи-вац. за-јам. ја-дан.
ја-вор. је-дан. ју-гов. ко-сац. ла-буд. љу-бав. ме-кан. мо дар. му-чан. ни-зак.
по-пов. ра-дин. су-дац. то-вар. ца-рев. це-ров. ча-сак. ша-рац. ша-рен.

*

бле-ка. бли-зу. брус. вра-на. гла-ва. глад. глух. гра-на. жли-ца.
жње-ти. зби-ља. збор. зва-ти. зве-ка. зво-но. зго-да. зми-ја. зна-ти. квар.
клас. кључ. змај. зми ја. зна ти. млад. мрав. пје-на. плав. пли-ва. пло-ча.
пруг. прут. свак. еје ме. скот. слога. смо-ла. сна-га. сни-ти. сноп. ста-ти.
сте-ћи. стид. стуб. тје-ме. тка-ти. траг. труд. хљеб. чкаљ. шко-ла. шљи-ва.
штит. шту-ка.

*

бје-жи. бла-го. бра-на. бре-за. бри-га. број. вје-ра. вла-га. вла-да.
вре-ћа. врућ. гло-ба. гљи-ва. гра-ђа. гре-да. гри-ва. грозд. гру-да. дје-ца.

1) Да би се ученици боље извјецбали помијешаће се и ријечи од једнога слога, које се дакле не могу ни дијелити на слоге.

дла-ка. дра-го. Дри-на. друг. жбан. зла-то. зра-ка. зре-ло. кле-ти. кра-ва.
кру-на. мје-ра. млак. мре-жа. плач. пре-ђа. про-ћи. сла-ва. слу-га. сре-ћа.
тра-ва. тре-ћи. шко-ла. шљи-ва. шту-ка.

*

ра-дост. жр-вањ р-вач. Ср-бин. ср-дит. тр-бух. хр-бат. свра-ка. смре-
ка. спра-ва. спро-ћу. стр-мен. чврст. шкр-ге. шкр-гут. збра-ти. згра-да.
гле-дај. ква-сац. кре-мен. спо-мен. цви-јет. чва-рак. чво-рак. шње-жан.

* * *

о-лу-ја. су-ди ја. бо-со-ног. ве-се-љак. до-го-вор. жи-во-тан. ја-за-вац.
је-ди-нац. ка-ло-пер. ла-бу-дић. љу-ба ван. на-ши-нац. по-бо-жан. ро-ди-тељ.
ца-ре-вац. ври-је-жа. дре-њи-на. жде-ра-ти. жму-ри-ти. зба-ци-ти. збу-ни-ти.
зга-зи-ти. зје-ни-ца. сма-ми-ти. спа-ва ти. спу-чи-ти. тла-чи-ти. ждра-ло-ви.
ждри-је-ло. згло-би-ти. згру-ва-ти. здо-би-ти. свла-чи-ти. скра си-ти. смла-
чи-ти. во-де-ни-ца. во-де-ни-чар. жи-во-ти-ња. је-ди-ни-ца. са-мо-во-љац. спа-
се-ни-је. спе-ча-ли-ти. вр-да-ти. др-ну-ти (се). пр-жи-ти. пр-љи-ти. р-за-ти.
свр-ши-ти. скр-ши ти. смр-ви-ти. Ср-би-ја. стр-њи-ка. тр-за-ти ¹⁾.

2. Ако се находе у ријечима два сугласна једно до другог
онда се свако сугласно додаје самогласноме уз које стоји (т. ј.
једно се сугласно додаје једном самогласном а друго другом),
н. пр. воћ-ка.

Врло често се ова сугласна додају задњем слогу, н. п. зви-
ждати.

Нека ученици раздијеле на слоге ове ријечи: брв-но. брч-ну ти.
бум-бар. већ-ма. брб-љак. врв-ца. врш-ца. дан-гу-ба. дан-гу-
би-ти. зрн-це. ко-мид-ба. ко-сид-ба. кут-њак. мањ-ма. муч-њак. муш-ка-рац.
прав-да. рав-ни-на. сјај-но. трм-ка ²⁾.

¹⁾ Тако је и ово: др-жави 3, 216 (први број показиваће која је књига
Рјечника из књижевних старина српских, а други страну). Пр-вовјенчани, *)
3, 205. потвр-де 2, 326.

²⁾ Тако су раздијелене и ове ријечи: прав-ду. Суд. 5, 11. Јев-докија.
2, 339. пов-це. 2, 61. 458. дубров-чанину. 2, 151. дубров-чанина. 3, 107.
сед-мога. 1 моје. 8, 4. јед-нину. 3, 145. јед-нога. 1 сам. 17, 8. 1, 61а. јед-
ном. 2, 292. вријед-ност. 2, 290. Из-раи-љу. Суд. 17, 6. Из-раи-љевих. Ису.
4, 4. Из-раи-љеве. 7, 1. вој-вода 2, 97. 294. 298. 418. ол-тар. Суд. 6, 25.
ол-тара. Суд 13, 20. Гил-хан, 2, 89. Бал-ше. 2, 162. гум-но. Руг. 3, 3.
ком паративу. 2, 327. Сап-даља. 2, 305. Хилан-дару. 2, 95. Првовјен-чани.
2, 368. Вар-дар. 2, 517. Јор-дана. Ису. 1, 2. Бор-ково. 2, 336. Пир-литор.
2, 285. фор-мама. 2, 504. пер-перама. 2, 288. патријар сима. 2, 302. парти-
цип. 2, 403. 404. ар-ханђеловој. 2, 169, 268, 303. 388. 3, 4. 267. 317.

*, Заиста у поменутом рјечнику стоји ријеч *Првовјенчани* и то у једној врсти није
могла цијела стати, на је у једну дошло *Пр* —, а у другу пренесено *вовјенчани*, што не
смије бити (види у писца К. М. т. 5.), и ово мора бити штампарска омашка, јер се сло-
жене ријечи преносе из једног реда и други према њиховом склопу, дакле: *прво-вјенчани*.
Другачије тешко је и прочитати. Сличнијех омашка у рјечнику има и више, као оно, на
пр., на стр. 329. (књ. III.) *оби-чљога*; ово овако не иде, него треба: *оби-чља*. У.

Раздијелите на слоге ове ријечи: кво-чка. на-ру-чје. о-ру-жје. пе-рје. пе-рја-ни-ца. по-ду-шје. пр-зи-ца. са-бља. спле-сти. Ср-бљин. тр-ска. пркџа ¹⁾.

3. Ако се међу самогласнима у ријечима налазе три сугласна, кад се рјеч дијели на слоге, онда се

а) или сва три додају задњем самогласном пред ким стоје, ако их је тако лакше читати, н. пр. ју-на-штво;

б) или се прво сугласно додаје предњем сугласном, уз које стоји, а остала задњем самогласном, н. пр. срп-ски, црп-сти ²⁾.

4. Ако су међу самогласнима четири сугласна, онда се прво додаје предњем, а сва остала задњем самогласном, н. пр. брат-ство ³⁾.

хер-цага. 2, 278. 400. Гос-подњега. Ису. 4, 7. дес-потство. Осн. 242. Тврт-ка. 2, 91. 362. 420. Тврт-ков. 2, 62. Вит-лејема. Рут. 1, 1. Јеф-ремове. Суд. 19, 18. рјеч-ника. 2, 187. дубровач-ком. 2, 299. крушевач-ком. 3, 158 (у дну). погрјеш-ка. 2, 264. 385. 417. 419. браш-њенице. Ису. 1, 11. свеш-тенике. Ису. 6, 6. свеш-теника. Ису. 21, 4. 19. 22, 31. чет-ће. 2. 216.

¹⁾ Да се и овако могу дијелити ријечи на слоге потврђује се овим примјерима: ду-бровчанин. 2, 163. 272. ду-бровчанима. 2, 151. 3, 299. Ду-бровника. 2, 317 (у дну). Ду-бровнику. 2, 480. ду-бровачкој. 2, 470 (у дну). 514. 3, 37. 449. ду-бровачку. 2, 299. 300. ду-бровачким. 3, 430. Да-бру. 2, 308. до-бродјелу. Осн. 242. Па-влу. 2, 293. жи-вљаше. Суд. 19, 1. Дубро-внику. 2, 337. Сур-вину. Ису. 21, 21. ди-гну. Ису. 18, 4. ди-гни. Суд. 9, 33. праши-ба. Осн. 242. је-днако. Ису. 14, 8. сре-дња. Суд. 16, 29. пошље-дња. 2, 276. тво-денијех. Суд. 4, 3. пра-зник. 2, 94. ри-знички. 3, 461. При-зрена. 2, 424. 3, 276. Цр-кви. Суд. 2, 228. 295. 418. 3, 11. 12 (у дну). 16. 52. 105. 139. Зви-жда. 2, 284. цр-кве. 2, 116. цр-кви. 2, 58. 101. 144. 167 (у дну). 177. 274. 278. 292. 293. 317. 3, 267. цр-кву. 2, 80. цр-квене (књиге). 2, 50. бу-квицом. 3, 184. да-кле. Ису. 22, 4. кле-кне. Суд. 7, 5. зе-мље. 3, 453. зе-мљу. Ису. 6, 22. Буди-мљи. 2, 472. та-мнавском. 2, 478. (близу) Ско-пља. 2, 374. ку-пљен. 2, 300. Јур-јевићима. 2, 418. Тре-скавцу. 3, 320. сми-слу. 2, 396. (не имати) по-сла. 2, 388. ми-слим. 3, 70. 271. ми-сли се. 2, 420. ми-слити. 2, 440. пи-смо. 2, 305. пје-смама. 2, 172. (два) сугла-сна. 2, 452. самогла-сно. 2, 165 (у дну). го-спода. 3, 63. Го-сподњега. Ису. 6, 8. 13. де-спот. 3, 446, 471. де-спота. 2, 314. 3, 16. мана-стир. 3, 47 (у дну). 461. полуо-стрву. 2, 91. (по) запо-вије-сти. 2, 395. мје-сту. 2, 263. 293. 389. 3, 57. мје-стима. 3, 18. пу-ста. 3, 57. че-сто. 2, 265. 335. 3, 148. жр-тву. Ису. 22, 28. Је-фремовој. Ису. 21, 21. оби-чнога (значења). 3, 329. погрје-шка. 3, 99. 119. 120. 146. 277. 356. 358. 370. грије-шком. 2, 493. слу-шкиње. Суд. 9, 18. тро-шком. 2, 281. му-шко. 3, 134. ра-шки. 3, 45. до-шљак. Рут. 1, 1. разми-шљај. Ису. 1, 8. дана-шњега. Ису. 8, 28. сада-шња. 3, 158. про-шња. Осн. 242. све-штеник. 2, 102. 260. све-штенике. Ису. 6. 8. све-штенички. 3, 185. допу-штењем. 3, 18. 158. Гроби-штима. 3, 423. Непроби-штима. 3, 124.

²⁾ Тако је и ово: вој-сци. 2, 320. италијан-ском. 2, 381. кришћан ски. Осн. 310. терзиј-ски. Осн. 309.

³⁾ Тако је и ово: достојан-ство. Осн. 243. неваљал-ство. 243. отачан-ство. 244.

5. *Сложене се ријечи раздјељују по дијеловима од којих су начињене*, н. пр. бјело-граб ¹⁾, дуван-кеса.

Ако су на мјесту, гдје се састављају двије ријечи у једну, два једнака сугласна онда прво отпадне, а друго што остане додаје се самогласном које је за њим, н. пр. бе-законик (мјесто без-законик).

Раздијелите на слокове ове ријечи: цр-но-граб. бр-зо-лов. бр-зо-плет. бр-зо-рек. бо-жо-гро-бац. бо-го-ро-ди-ца. ча-бро-но-ша. чан-ко-лиз. бре-ме-но-ша. бе-ло-лик. бо-со-ног.

*

са-мур-кал-пак. све-мо-гу-ћи. ви-си-ба-ба. не-вје-ра. не-слан.

*

без-бо-жан. бес-цјен. без-и-мен. бе-за-злен ²⁾. до-ко-ље-ни-це. за-дри-је-ма-ти. за-ду-жби-на (или: за-дуж-би-на). за-су-ти. и-за-бра-ти ²⁾. из-вор. из-лити. из-ма-гли-ца. ис-пити. ис-тјерати. над-бацити. на-дница. на-крив. на-писати. нат-крилити. о-ба-су-ти ²⁾. об-даница. об-лити. о-кспати. о-мален. оп-колити. оп-коп. на-бирак. по-брати. под-мет-ну-ти. под-но-жје. По-дриње. по-нај-већи. пот-палити. пра-стари. пре-мален. пре-платити. при-кумак. про-гледати. про-леће. проћи. ра-за-бра-ти ²⁾ раз-бити. раз-играти. раз-мирица. рас-путница. рас-турити. са-брати. са-здати. са-знати. су-кметица. су-крвица. у-гнати. у-за-вре-ти ²⁾. уз-нијети ³⁾.

Штампарске су догрешке пре-длогом. 3, 321. 324. пре-зиме. 2, 97. пре-зименом. 2, 420.

Како се раздјељује ријеч на слокове ако се у њој наводи сугласно слово између два самогласна? Како се дијеле ријечи на слокове ако се у њима налазе два самогласна једно до другог? Да ли се свагда у оваком случају једно сугласно додаје предњем а друго задњем самогласном? Како се раздјељује ријеч на слокове ако се у њој налазе три сугласна једно поред другог? Кад се сва три сугласна додају задњем самогласном? Могу ли се оваке ријечи и другојачије раздијелити на слокове? Како се раздјељује ријеч на слокове ако јој се у сриједи налазе четири сугласна? Како се раздјељују сложене ријечи?

¹⁾ Уметак *о*, којим се у сложеним ријечима веже прва пола за другу, припада првој половини.

²⁾ Уметнуто се *а* додаје приједлогу.

³⁾ Тако је и ово: от-идоше. Ису. 9, 4. по-грјешка. 3, 442 (у дну). по-тврда. 2, 288 (два пут). по-шљедњем. 2, 96. 3, 325. 360. пред-логом. 3, 342. про-званога. 3, 410. през-име. 3, 17 (у дну). 30. 288. 325. 413. 435. през-именом. 3, 447.

У *Биограду*, мјесеца фебруара 1898.

К. Миленовић.

Извјештај о основним школама црногорским у школској години 1896—7.

(Саопшћава се у изводу.)

Ревизор: Ан. Јовићевић, упр. учитељ на Ријци.

IV. Мушка школа у Подгорици.

Школа је од четири разреда (I, II, III и IV.). У почетку школске године уписано је:

У I разред	82	правосл. ученика		
" II "	66	" "	и 1	римокатолик
" III "	37	" "	и 1	"
" IV "	51	" "	и 1	" и 2 прав. ученице.
Свега 236		правосл. ученика,	3	римокатол. и 2 прав. ученице.

На испиту је присуствовало:

У I разред	76	правосл. ученика		
" II "	57	" "	и 1	римокатолик
" III "	33	" "	и 1	"
" IV "	42	" "		" и 2 прав. ученице.
Свега 208		правосл. ученика,	2	римокатол. и 2 прав. ученице.

Неки од ослобођених ученика напустили су школу због болести, инокоштине, сиромаштине. Професора, Драва Видића 1 је умро.

Ове године су понављали: у I р. 4, у II р. 1, у III р. 2, а у IV р. 4 ученика.

Успјех се је показао о испиту:

Из Закона Божјег:	I раз.	II раз.	III раз.	IV раз.
ерског језика:	4, $3\frac{3}{4}$	4, $3\frac{1}{2}$	4, $3\frac{1}{2}$	4, $3\frac{1}{2}$
словен. језика:	—	—	—	—
рачуна:	4, $3\frac{1}{2}$	4, $3\frac{3}{4}$	4, $3\frac{1}{2}$	4, $3\frac{1}{2}$
геометрије:	—	—	—	—
земљописа:	4, $3\frac{1}{2}$	4, $3\frac{3}{4}$	4, $3\frac{1}{2}$	4, $3\frac{1}{2}$
историје:	—	—	—	—
природописа:	—	—	—	—
човј. тијела:	4, $3\frac{1}{2}$	4, $3\frac{3}{4}$	4, $3\frac{1}{2}$	4, $3\frac{1}{2}$
краснописа:	4, $3\frac{3}{4}$	4, $3\frac{3}{4}$	4, $4\frac{1}{2}$	4, $3\frac{1}{2}$
цртања:	4, $3\frac{3}{4}$	4, $3\frac{3}{4}$	4, $4\frac{1}{2}$	4, $4\frac{1}{2}$
пјевања:	4, $4\frac{1}{2}$	4, $4\frac{1}{2}$	4, 5	4, 5
гимнастике:	4, $3\frac{3}{4}$	4, 4	4, 4	4, 4
Чистоћа:	4, 4	4, 4	4, 4	4, 4
Дисциплина:	4, 4	4, 4	4, 4	4, 4

Укупни годишњи успјех постигнут је у свијем разредима подједнако близу врло добар.

У II раз. предавано о Јосифу доста кратко; у III раз. геометрија није довољно обрађена, а тако погдјекоји појмови нијесу довољно објашњени, нити је земљопис Црне Горе потпуно обрађен; у IV раз. није довољно обрађено: подјела именица, одредбе врети говора, подјела глагола

по радњи и трајању радње, рачунске мјере, прости разломци, фигуре, главнији човјекови органи (без цртања), физика и подјела животиња на разреде и редове.

Редовни школ. рад отпочет је 1 октобра, а завршен је 14, 23, 24 и 25 јуна приликом испита, који је трајао $24\frac{1}{2}$ сата. Дневно је рађено по 5 сати, а преко цијеле године 184 дана.

Први скуп ђачкијех родитеља одржан је о Св. Сави, и на њему је говорено: „О Св. Сави, као васпитачу“; а други скуп с прољећа, и на њему је говорено: „О манама и погрјешкама домаћег васпитања.“

Учитељ I разреда свршио је пет разреда цетињске гимназије; постављен је за привременог 1887, а за сталног 1888 године. При настави примјеђено је: да би требало дјецу више вјежбати у читању по слоговима, у усеном вјежбању при рачуну, више развијати саморадњу код дјеце, да буду правилнији дјечији одговори на питања учитељева, а при писању да правилније сједе.

Учитељ II разреда свршио је четири разреда цетињске гимназије; постављен је за привременог 1889, а за сталног 1890 године. При настави примјеђено је: дјечији одговори су непотпуни; учитељ више пропитује и објашњава, него што пушта дјецу, да сама причају, а често при објашњењу прелази границе моћи дјечијег схваћања; дјецу треба више вјежбати у усеном сабирању и одузимању, и навикнути их, да правилније сједе при писању.

Учитељ III разреда свршио је 3 разреда београдске богословије; постављен је за привременог 1880, а за сталног 1881 године. У настави је примјеђено: При читању дјеца гријеше у изговору, што учитељ не смије пропуштати, при словенском читању неправилно застајање; мијешање десетнијех и вешеименованијех бројева у с; неправилно претварање једнијех у друге; мијењање чиниоца при множењу; неправилан појам о кругу и осталијем фигурама; при читању брзање и пјевајући глас, а при читању неправилно сјеђење. Предавање граматике није баш разумљиво; предавање геометрије је доста нејасно и сухопарно, а тако и предавање десетнијех и вешеименованијех бројева.

Учитељ IV разреда свршио је београдску богословију и 2 разреда учитељске школе у Сомбору; постављен је за учитеља у Старој Србији 1870, а у Црној Гори 1873 године. У настави је примјеђено: Дјеца се дошаптавају; учитељ дјецу потпомаже при одговорима, а мање их пушта, да сама мисле и расуђују; дјечији су одговори непотпуни; при писању сједе дјеца неправилно. Предавање граматике није баш разумљиво, а тако и појам о квадратнијем метрима, начин дијељења дес. броја кроз дес. број, и дијељење простог разломка кроз цијели број. Предавање геометрије је доста сухопарно, а тако и предавање физике треба да је разумљивије.

Управљајући је учитељ IV разреда, који је вршио своју дужност уредно; а међусобни одношаји свију учитеља јесу најбољи. Способност свијех учитеља јест подједнако за све разреде врло добра, а тако је и њихов труд врло добар; али изгледа, да су учитељи старијих разреда у предавању много вјештији за млађе разреде. Држање и владање њихово у школи и изван школе јест примјерно, за то у мјесту уживају поштовање. Према дјецу се односе очински, и примјетило се је, да својски настоје и ријечју, и дјелом и поуком, да од својијех ученика однегују ваљане и

честите људе. Прећеране казне нијесу употребљаване, него се настојавало, да опомена и укор највећма дјејствује на поправку дјечију.

Сви школски протоколи, осим љетописа, и протоколи прихода и расхода нађени су у добром стању и потпуном реду.

Ове школске године било је прихода фиор. 566 и 27 новч.

а расхода фиор. 546 и 03 новч.

Остатак фиор. 20 и 24 новч.

Приход је тачно скупљен, а расход цјелисходно учињен. Заступник варошког капетана и горњо-зетске капетаније, уједно мјесни школ. надзорник, вршио је своју званичну и почасну дужност према школи похвално, и у прилог школе стоји, да и даље остане у почасној дужности мјесног надзорника.

Школско здање је ново, учионице доста простране за оволики број ученика; али исто здање захтјева врло важнијех поправака, од којијех су многе некреле узроком неправилне окренутости здања и неудобног мјеста, на којем се налази; — али о томе ће бити опширнијег говора последије извјештаја женске школе. Школа има сва потребна учила, осим некијех, за које је наређено, да се набаве.

Сваки од учитеља држи по један разред, и они су међусобно договорни, да предложе Гл. Шк. Надзорништву на одобрење, да сваки свој разред проводи од I. до IV разреда. Ја се не слажем са тијем мишљењем јер се учитељ онда мора сваке године спремати поново за старији разред, а док прође кроз све разреде, опет мора наступити понова спрема за исте разреде — јер се учитељ само у онијем разредима боље усавршава, које непрестано држи. У интересу напретка стоји: постићи што жељенији успјех са школском дјецом. Овај касам мишљења, да би требало стално одредити: који ће разред поједини учитељ држати, не обзирајући се на године службе.

Окружни капетан јако је заузет за све оно, што се односи на напредак, а тако и заступник варошке управе, уједно мјес. шк. надзорник, за то се је надао, да ће убрзо бити уклоњене сметње, које отежавају шк. рад. Рекао бих, да општина воли школу, пошто је овако здање за њу сазидала, али овом приликом дала је повода сумњи, јер је доста малобројно присуствовала испиту.

V. Женска школа у Подгорици.

Школа је од три разреда (I, II и III). године било је уписано:

у I. раз.	27	правосл. и 3 римок. ученице,
" II. "	18	"
" III. "	13	"
Свега	58	правосл. и 3 римок. ученице.

Испиту су присуствовале:

у I. раз.	23	правосл. и 1 римок. ученица.
" II. "	17	"
" III. "	11	"
Свега	51	правосл. и 1 римок. ученица.

Отпуштене ученице изостале су због болести и преселења.

Од присутнијех ученица понављале су: I. разр. 3, а III. раз. 1.

О испиту се показао следећи успјех:

Из Закона Божијег:	I. раз.	$3\frac{3}{4}$,	II. раз.	4,	III. раз.	4.
н српског језика:	н	н	н	н	$4\frac{1}{4}$, н	н $4\frac{1}{4}$
н словен. језика:	—	—	—	—	н	н 4.
н рачуна:	н	н	$4\frac{1}{4}$,	н	н	н 4.
н земљописа:	н	н	$4\frac{1}{4}$,	н	н	$4\frac{3}{4}$, н 4.
н српске историје:	—	—	—	—	н	н $4\frac{1}{4}$.
н природописа:	—	—	—	—	н	н 5.
н човј. тијела:	н	н	$4\frac{1}{2}$,	н	н	н $4\frac{3}{4}$.
н кућарства:	н	н	$4\frac{1}{2}$,	н	н	$4\frac{1}{2}$, н 4.
н ручног рода:	н	н	5,	н	н	н 5.
н краснописа:	н	н	$3\frac{1}{2}$,	н	н	$3\frac{1}{4}$, н 4.
н цртања:	н	н	4,	н	н	н $4\frac{1}{2}$.
н пјевања:	н	н	5,	н	н	н 5.
н гимнастика:	н	н	4,	н	н	н 4.
н чистоћа:	н	н	5,	н	н	н 5.
Дисциплина:	н	н	5,	н	н	н 5.

Укупни годишњи успјех постигнут је:

у I. разреду:	више но врло добар ($4\frac{1}{3}$),
н II. "	више но врло добар ($4\frac{1}{2}$),
н III. "	више но врло добар ($4\frac{1}{2}$).

У II. разреду о Јосифу је предавано врло кратко, а остали предмети су разређени у потпуном обиму према захтјевима Наст. Плана.

Редовни рад у школи отпочет је 1. новембра, а завршен испитом, који је 21. Јуна трајао $6\frac{1}{2}$ часова. Дневно је рађено по 5 часова, а преко цијеле године 160 дана.

Одношаји учитеља према учитељици јесу скроз поштени и уљудни, а понашање њено према њима онако је, као што доликује образованој женској.

Учитељица је свршила 6 разреда Дјевојачког Института Царице Марије на Цетињу; постављена је за привремену учитељицу прошле 1896. године, а својим трудом и постигнутијем успјехом заслужила је, да ове године буде потврђена за сталну учитељицу. Способност њена је врло добра и подједнака за млађа три разреда, а њен труд је одличан. Држање и понашање њено свуда је похвално и на своме мјесту, за то је у мјесту јако поштују.

При настави примјеђено је: I и II разред читају пјевајућијем гласом и неправилно застају на раставне закове; треба дјецу више вјежбати у усменом раду у сва четири вида рачуна; десетни бројеви нијесу предавани са довољно вјештине, нити дјеца при писању сједе правилно.

Труд учитељице и њено предавање ручног рада заслужује похвалу. Али, као младој наставници, препоручује се, да дјецу I разреда више вјежба у читању по слоговима, да избјегава механизам при читању, да и сама прибави мало више вјештине при предавању рачуна, особито при усменом раду.

Врло примјерно њено понашање и врло умјесни њени одношаји према ученицама јако утичу на морално узгојење ученица и на њихов будући живот. Казне, које су употребљаване, биле су благе, али по утицају благотворне.

Учитељица, као почетница у учитељској дужности, показала је извршни труд, вољу и доста ваљани метод при предавању, и изгледа, да ће се с године у годину све већма усавршавати, те ће моћи оправдати високи позив своје свете дужности. А да би јој се дало прилике, да у томе што прије и већма успије, то би, у интересу напретка женске дјече у овој вароши, требало ову женску школу усвојити за државну, а учитељицу за државну са пригодном учитељском платом. Тијем би се, поред осталог, подигао општини доста велики терет расхода, која је и тако, према својој моћи, учинила доста трошка око подизања новог школског здања, а сувише, предстоје јој и још многи трошкови око поправке истога здања, да би се уклониле многе сметње, које отежавају рад у овој школи, и да би, колико-толико, ово за своју сврху неподесно здање учинило подеснијим са хигијенског гледишта.

Пошто је учитељица римокатоличке вјероисповиједи, то је мјесни парох предавао у женској школи Закон Божији, словенско читање и црквено пјевање.

Школско здање у Подгорици саграђено је у облику полуквадрата; главни правац протеже се од сјеверо-сјеверо-истока к југо-југо-западу; лице његово окренуто је к западо-сјеверо западу, а противна страна к истоко-југо-истоку. На школскијем одјељењима, која се налазе на лицу овога здања, прозори су окренути к западо-сјеверо-западу, а таквијех одјељења има четири учионице и канцеларија, а на побочна два краја овог здања налазе се двије учионице, којима су прозори окренути к истоко-југо-истоку. На средини с лица налазе се велика улазна врата, с противне стране у унутрашњости. На јужној страни налазе се троје врата, а на јужној страни једна врата. Уздуж цијелог главног правца протеже се ходник поред источног зида, на којему се опет налази неколико великијех прозора, који служе за освјетљење у ходнику. На улазним јужнијех врата при самијем вратима налазе се нужници за мушкарце и женску дјечу, а при самом крају на сјеверној страни налази се нужник за учитеље.

Ово је у главnome облик и унутрашњи распоред овог школског здања, из чега је кратки извод овај: а) Здање је окренуто лицем к западо-сјеверо-западу; б) четири учионице на лицу здања добивају свјетлост са западо-сјеверо-западне стране, а двије учионице на побочнијем крајевима са истоко-југоисточне стране; в) ходник женске дјече неодијељен је од ходника мушке дјече, и ако на здању постоје засебна врата за женску школу; и г) врата од нужника и сами нужници налазе се при самијем вратима од женске школе.

Пошто је прошло годишњи ревизор, г. Ђ. Шпадијер, изнио своје примједбе на ово ново-подигнуто школ. здање, и у главnome га карактерисао као неподесно за своју одређену сврху, то и мени налаже званична дужност, да и ја своје погледе и свој суд у кратко дадем о истом здању.

Здравствени захтјеви школе косе се са планом овог здања. Пошто нијесу, нити су се могле учионице распоредити с обје стране ходника, то то је требало здање лицем окренути к југо-истоку, к југу или истоку, а учионице оставити са исте стране, како би сунчана свјетлост изјутра могла продирати у учионице. А у овом здању четири учионице добивају праву сунчану свјетлост само послије подне, и то зими доста мало, дачим с прољећа и љети тако много, да сунчана свјетлост својима топлима зрацима јако загрије собе и опемогући у њима ред, спокојство и рад.

Такве учioniце тешко је зими умјерено топле држати, пошто то сунчана топлина ни мало не потпомаже, дочим љети послије подна одоли јака врућина, па онда код дјече, као последица, наступи обични појав — цурење крви из носа.

Главна врата, која се налазе на лицу здања, не служе за употребу, него остала врата, а то проузрокује сама неправилност окренутости. Ходник за женску школу требало је одвојити од ходника за мушку, јер се ова заједница забрањује и са моралног и са педагошког гледишта; а тако је требало и нужнике женскијех одијелити од мушкијех, т. ј. требало је, да се за женски пол налазе нужници у здању, а за мушки изван здања при авлији, и то подалеко 30 до 40 м., јер особито ова блискост наводи дјену на поквареност. Једном ријечи: свако опћење мушкијех са женскијема у унутрашњости здања требало је спријечити и у нарт школског плана предвиђети и завести.

Овакова здања не треба градити по вољи, како ће љепше изгледати с једне или друге стране, или како ће љепши изглед бити к овој или оној страни; овакова здања граде се према својим захтјевима, које сврха истога здања изискује. А те захтјеве најбоље зна и све сметње најбоље предвиђа онај, који је по педагошкој спреми, искуству и положају упућен, да се стара о сличнијем подухвату. Још кад се узме у обзир неравно и угнуто мјесто, на којему се налази ово здање, онда са изнесенијем манама, које баш у ствари постоје, јаснија мора бити општини непромишљеност, којом се је руководила при грађењу овако великољепног шк. здања, које, само да је према педагошко-хигијенскијем захтјевима уређено, не би уступало ниједном шк. здању у Српству.

Тек, како-му-драго, здање је већ саграђено и то овако како је ондашња општина подгоричка жељела и ово је друга година, како се у њему обучавају дјеца; и већ за ове двије године, који је хтио, тај је увидио неувиђавност општинску, а ово су најбоље испитани наставници и дјеца, којијема час нешто недостаје, а час опет тај недостатак у преобилној мјери утиче, те сметњу причињава. И сад је општини пријека дужност, да колико год уклони поменуте сметње; за то јој се намеће нов расход: а) Ако се жели, да се с прољећа, кад ојачају сунчани зраци, послије подне врши обучавање у четири учioniце с лица, то за њихове прзоре треба набавити такве завјесе, које ће по вољи, заклањати час један, а час други дио прозора; б) да се поравни школска околна; в) да се ходник женскијех одвоји од ходника мушкијех, а такође и нужници; и г) да се одреди мјесто за школску башту.

Крашки извод из дописне ревизије.

Испитано је пет школа: четири мушке и једна женска.

Једна школа била је четвороразредна, а четири троразредне.

У поменутијем школама радило је седам учитеља, једна учитељица и два вјероучитеља.

У овијем школама било је уписано: 403 мушке и 63 женске православне дјеце, 27 мушке и 66 женске дјеце, или 496 мушке и женске дјеце.

Приликом испита испитано је: 354 мушке и 55 женске православне дјеце, 27 мушке и 1 женско римокатоличко дијете; дакле, укупно 381 мушко и 56 женска дјеце, или 437 мушке и женске дјеце.

Преко године је због равнијех узрока отпуштено 49 мушкијех и 10 женскијех; укупно 59 мушке и женске дјеце.

Општи заједнички наставни успјех у овим школама јест потпуно врло добар

Преко цијеле школске године просјечно се радило по 160 дана.

Од испитане дјеце долази просјечно на појединог учитеља по 55 ученика.

Узевши у обзир број раднијех дана, број ученика и сметње, који су отежавале рад и успјех, може се рећи, да су учитељи оправдали позив своје дужности, и да су постигли повољан успјех.

ОСВЕЋЕЊЕ САБОРНЕ ЦРКВЕ У РОВЦИМА.

Ова се црква налази у Мртвом Дубоком, а посвећена је Успенију Богородичину. Но прије него се каже о садашњем њеном освећењу — потреба је знати штогод о њеном основању и стању, у ком се сада налази.

Покрај свих пропитивања не зна се, кад је основана; само се зна то, да ју је основао свештеник Вуксан Булатовић са својим оцем Вујом. Од тога времена из брака Булатовића, са малим прекидом, било је вазда свештених лица, која су ову цркву држала. Најпознатији њен пастир био је јеромонах Јосиф Булатовић, који се родио у истом селу и браћу, али се не зна баш кад.

По запису, који се налази и данас у једној малој читули, дошао је код ове цркве калуђер Ананије, из Орбије, и доведе је са собом Михаила, доцније познатога игумна Ђелије св. Стефана у Ровцима. Ананије је овдје и живио од 1792 до 1816 године, а те године умро и код исте цркве сахрањен. Пошто Ананије умре тада дође код исте, из Ђелије св. Стефана горе поменути Михаило, као монах, „да не би црква остала пушта“. Михаило се у Ђелију постригао 1807 године. Пошто Михаило дође овдје, узме код себе Јосифа и почне га учити; замонаши га и пошаље у Пећ, гдје га рукоположи за јеромонаха призренски митрополит 1826 године. Отуда се Јосиф врати у Дубоко, а Михаило опет пође у Ђелију. Од тога времена, па до 1876 године овај врли духовник непрестано се старао о што бољем напретку ове цркве и околнога народа, те је за његова времена ова црквица постала манастиром. Јеромонах Јосиф подигао је уз цркву једну доста лијепу кућу од камена, у којој је живио. Околни народ много га је поштовао и бојао се од његове ријечи тако, да још и данас живи ријеч у народу: „ако ми се закупеш у Дубоко, у цркву — вјероваћу те“ и т. д. Покојни Јосиф оставио је иза своје смрти овој цркви неколике стотине форинти, који су новци под надзором највише духовне власти били на добит, те је изашло преко 2000 форинти њенога новца. Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит Митрофан, у својој каноничкој посјети 1895 видио је, да ову цркву треба поправити, па пошто је околни народ сиромашан, то је благоизволио наредити, да се поправка учини од фонда, којег је учинио покојни јеромонах Јосиф.

Мјесни свештеник Лазар Булатовић, који сада рукује са горепоменим новцима, по наредби Митрополитовој учинио је следећу поправку; Цијо полукруг зида од олтара, са дна до врха, обновљен је и на мјесте

његга шири направљен, те је олтар сада доста поправљен, да могу у њему служити 5—6 свештеника. Стари престој је дигнут, а на мјесто његга направљен нови много већи; плоча од престојла од једнога је комада са ступцем, на којему стоји Врхом цијелога зида у наоколо цркве дигнута је по једна рука камена, те црква споља изгледа много виша и љепша.

Особито ју је украсио нови, за три звона звоник, који је врло лијепо израђен. На десет корака пред црквом начињен је од два камена дивни, нови гроб, у којему почивају смртни остаци покојнога Јосифа. Како звоник тако и сва остала радња извршена је по занату, да се без грехоте може рећи мајстору Станку Чагоровићу „проста му свака пара.“

На звонику су дигнута два хармонична звона: једно је задужбина Милице Вучинине — Булатовића, а друго Милинка Иванова Шћепановића. Треће звоно обећао је приложити Васиљ Шћепанов са својом женом Ружом.

Црква има потребите књиге, само је служабник већ остарио. Има и два одјејанија: једно ново, а друго старо. Прическа чаша и дискос са звездецом су сребрно позлаћени и врло велики, да чаше баш ни гледао толике нигдје нијесам, а копље бијаше врло мало и слабо. Антимис је на престолу нови, а осветно га је црногорски Митрополит Митрофан. Дарохранилница на престолу је такође сребрна позлаћена и врло богата израда. Осим тога имаду на престолу два нова, ручна, никелна врло zgodна крста. Кадјоница бијаше врло слаба, те би требало нову додати.

Како у цркви, тако и околу ње све бијаше чисто и уреду, што има служити на част свештеника Лазара Булатовића.

Чим је ова радња довршена, о којој мало прије рекосмо, јављено је Његовом Високопресвештенству господину Митрополиту Митрофану о освештању исте, а господин Митрополит Булеговзволно је наредити јеромонаху Никифору Симоновићу, из манастира Морачког, да исту са мјесним свештенством освешта, о чему је такође обавијестио и мјесног свештеника Булатовића.

24ог јануара текуће годиле јеромонах Никифор, са свештеником Милуном Меденицом, по најружнијем времену, дошао је у Ровца, јер је предходно јавио, да ће у тај дан доћи. Капетан Пуниша Лукин са ровачкијем главарима послали су преда њ неколико људи, да га срету и с пјесмом и пуцњавом дошли су до близу цркве, а тада су звона предузела своје и чим су дошли код цркве почела се свечана вечерња са литијом. Иза вечерње пошто је млади калуђер уредио потребите ствари пошли су на конак код куће свештеникове. Сјутри дан рано почела се јутрења, а иза ње водоосвећење и освешћење цркве. Пошто се осветила црква почела је летурђија са благодарјењем и многољествијем. Служио је јеромонах Никифор, свештеник Милун Меденица и Лазар Булатовић. У цркви је говорио о. Никифор бесједу о похађању цркве и међусобној љубави, а иза летурђије био је парастос на гробу покојнога јеромонаха Јосифа, гдје му је говорио слово свештеник Милун Меденица. Служба је трајала 5 сати, а свршена је таман на 12 сати. Народа је покрај све непогоде времена било доста. Од главара био је добри капетан Пуниша Лукин и подкомандир Ибро Булатовић са неколико официра. Секула Милинков Вуксановић из Мораче, који је био у друштву о. Никифора, приложио је овој цркви један врло лијепи свијетњак, за три свијеће, у вриједности од 15 фиорина.

Иза службе био је општи објед у кући свештеника Булатовића, на којему се подизало више здравица за здравље Господара и његова дома,

и за здравље Његова Високопреосвештенства. Послије обједа о. Никифор са својим друштвом одмах је отпутовао, а главари су га испратили до Зеленог Вира — свечано, гдје су се пред самп мрак раздвојили.

Покрај свих горе поменутих трошкова, ова црква има још, — како ми рече свештеник Булатовић, — преко хиљаду фиорина, који су на добит, те тако она неће никад бити у оскудици, него сам приход може довољно подмиривати све њене потребе.

Бог доброме оцу Јосифу дао царство небесно.

Учитељ ровачки **Крсто Вукотић.**

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Приложници. Опћина „Граховац“ набави једно звоно храму Вознесенија Господњег на Граховцу.

Опћина *Нуодолска* у Грахову набави једно звоно храму Воздвиженија часнога Крета у селу Нуодо.

Поп *Филип Вујовић*, из Трнова, набави једно звоно, којега приложи Маре Михова Херак за своју душу, храму светога Великомученика Георгија на Комарно.

Маре Михова Херак из Црмничке нахије приложи два велика свијетњака пред иконостасом за своју душу, храму Рождества пресвете Богородице на *Горње Трново*.

Преко *Вида Лукића* трговца из Цетињу послао је манастиру цетињскоме Васо Будеч из Санфранциска у Америци 2 а. вр. фиорина 2 и 90. (два фиор. и деведесет новчића).

Миље Алигрудича из Балабана у Зети, приложи једно канђело храму свете Параскеве за душу своје матере Јове у селу Махали.

—**—

Ш К О Л С К И Г Л А С Н И К

Овогодишњи ревизори. За овогодишње ревизоре к. ц. основнијех школа одређени су:

1. Госп. Ђуро Поповић главни школски надзорник.
2. „ Пиро С. Мартиновић секретар гл. шк. надзорништва.
3. „ Лазар Перовић, професор.
4. „ Лазо Поповић, професор.
5. „ Радоје Поповић, учитељ цетињски.
6. „ Зарија Вуковић, упр. учитељ андријевички.
7. „ Богдан Лалевић, учитељ
8. „ Лука Д. Пејовић, учитељ каручки.
9. „ Марко Лековић, учитељ бољевићски.
10. „ Андрија Јовановић, учитељ оцињски — и
11. „ Косто Лучић, учитељ шавнички.

(Распоред испита у дјевојачком институту Царице Марије на Цетињу за школ. 1897—98 годину:

У уторник 2 јуна, Закон Божи, сви разреди.

У сриједу 3 јуна, српски, сви разреди.
 У четвртак 4 јуна, руски, сви разреди.
 У петак 5 јуна, француски, сви разреди.
 У суботу 6 јуна, математика, сви разреди.
 У уторник 9 јуна, српска историја — V и III разред; општа историја — V, III и I разред; руска историја — III разред.
 У четвртак 11 јуна, познавање домовине, приправни разред; Географија — I и III разред; педагогика — V разред.
 У петак 12 јуна, природопис — приправни и I разред; физика — III разред; хигијена — V разред; методика — V разред.
 У суботу 13 јуна, свирање и пјевање — сви разреди.
 У неђељу 14 јуна, на 10½ сати благодарене и читање биљежака; на 3 сата по подне распуст.

Испити трају од 9—12 и од 2—5 сати.

† **Др. Ђорђе С. Ђорђевић и професор Светислав Вуловић.** У врло кратком размаку времена неумитна смрт уграби нам двије јаке умне снаге — Др. Ђ. С. Ђорђевића и Светислава Вуловића. С њиховом смрћу српскт наука и школа много је изгубила.

Покојни Ђорђевић био је млад српски научник и књижевник, али веома заслужан. Био је професор и члан лексикографског одсијека Српске Академије Наука. Покојникови радови изишли су у неколико књига и штампани у многојем српскијем листовима.

Покојни Светислав Вуловић био је у почетку професор београдске гимназије, па за тим професор Велике Школе. Радио је на школској књижевности; написао је *Науку о књижевности* и изучавању словенске књижевности; о Бранку Радиневићу; о Ц. И. Ђегешу; о Ђури Јакшићу и т. д. Обојица су најсвечаније сарањени у Београду.

Школе у Бугарској. Софијски лист „Мир“ саопштава да је у Бугарској и Румелији било у школској 1894 и 95 години 166 средњих школа. Међу њима било је бугарских 138, турских 16, и по 4 грчке, јерменске и католичке. У њима је било ђака 32.571, а учитеља 1235. Потрошено је на школе поменуте школске године 3,929.609 лева (франака), а из све је своте издато само 3,732.846 франака само на бугарске школе. — На великој школи у Софији било је 408 ученика, и то: 102 филолога, 122 математичара и 184 правника са 43 професора и учитеља. Буџет школски износио је 414.108 франака. Свих школа, рачунајући и општинске, било је 4498 са 380.879 ученика и ученица. Ученика је било 272.344, а ученица 108.535, учитеља 7943, а учитељица 1694. — На школе је издато 12,608.814 франака. Од ове своте дале су 5,144.166 франака општине, поједина друштва и лица, а остало држава.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Дело лист за науку, књижевност и друштвени живот. Свеска за Мај изашла је с овијем садржајем:

† Др. Ђорђе С. Ђорђевић. У прољеће, пјесма Мил. Ј. Митровића. Али, (по њемачком оригиналу) од В. Кретића — К Прије боја, пјесма од Љ. Н. Симића. Берза од М. Вебера, у преводу Др. Ј. Пачуа. У Кворнеру,

пјесма од Јунија. Јунак наших дана — друштвени роман, — од Јанка М. Веселиновића (наставак). Тржиште људских таштина, роман без јунака, написао Вилем Мекпис Текере (наставак). Живот сељака у Левчу, написао Јован Л. Срећковић учитељ. Једна наша потреба, од Тих. Р. Ђорђевића. Научна хроника: Српско геолошко друштво LXI збор држат 10 марта. Општи резултати руске научне експедиције у мраморном мору од Н. Андрусова, превео В. К. Петковић (свршетак). Књижевност: Српска Књижевна Задруга (поводом V VI кола њених књига) од Љ. Јовановића (свршетак). Критика и библиографија: Les Turcs d'aujourd'hui par Edmond Fazy Paul O Hendorf editeur. 1898. Реферат од Ј. Die Wahrheit über Bulgarien dargestellt von Josef Beckmann Leipzig, bei Georg. H. Meyer 1898. Реферат од Драгољуба Аранђеловића. М. Halanskoga. Jugoslovensko pričaње о Kraljeviću Marku u svezi s narodnom ruskom epikom. Ocijenio Dr. T. Maretić. Реферат од П. Митологија старих Грка и Римљана. По Ј. Humbert-у израдио Л. Зрнић. Пожаревац 1898. Реферат од В. Ueber ein Torlager im älteren Diluvium des sächsischen Erzgebirges. — Von Herrn R. Beck in Freiberg und C. A. Weber in Bremen. Стр. 12., с једном профилем. Општа напо из Zeitschr. d. Deutsch. geolog. Gesellschaft. Jahrg. 1897. Реферат Св. Михаиловића. Ueber eine omorikaartige Fichte aus einer dem älteren Quartäre Sachsens angehörenden Morbildung. von Dr. C. A. Weber Стр. 32 и 3 талице са сликама. Separat-Abdruck aus Englers botanischen Jahrbüchern, 1898 г. Реферат Св. Михаиловића. Bosni che Streiflichter, eine patriotische Warnung., Zürich 1898. Verlags-Magazin. Реферат од С. М. П. Књижевни радови архим. Н. Дучића. Српско Друштво. 1898. Реф. С. М. П. Биљешке: Друштва. Књижевност. Новинарство. Просвјета. Умјетност. Лични гласови.

Наставник, лист професорскога Друштва. Година 1898. 5 свеска, мај, књига IX. Власник професорско друштво. Одговорни уредник Л. Лазаревић професор. Биоград. Српска Краљевска Државна Штампарија 1898.

Преглед садржине 5. свеске, 1898.

1. Из српске и хрватске спитаксе. I. Супстантив. Написао К. Миленовић. 2. Каква су нам правила за писање и штампање уџбеника, и каква треба да су? расправља С. Максић (свршетак). 3. Експериментална физика. За ученике Вел. Школе написао Ђ. М. Станојевић; реферат Ђ. Анђелковића. 4. Физика за горње разреде средњих школа, израдио Стева Милованов; реферат Јеленка Михаиловића. 5. Повине из Наставе и науке: Линије сила и еквипотенцијалне површине у природи. — Откриће нове комете. — Утицај мраза на земљиште. — Мена материја у организму на великим висинама. — Биљни pepeљак. 6. Рад у школи и за школу: Пројект закона о средњим школама (елаборат философскога факултета Вел. Школе). Из Главнога Просвјетног Савјета. — Геолошко Друштво. — Школске свечаности. — Једна лекција из теорије књижевности. 7. Лични гласови: Крегање наставника. — Положили професорски испит. 8. Библиографија и прикази. — 9. † д-р Ђорђе С. Ђорђевић. 10. Ковчежић: Са другога годишњег збора наставника средњих школа у Француској. — Словенци у илирском покрету. 11. Прилог „Наставнику“: Рачунање и математика у средњим школама, написао д-р Макс Симон професор штразбуршког лицеја, превео Ђ. Анђелковић професор I. биоградске гимназије (свршетак).

Нови Васпитач, орган за педагошку књижевност, власник Мита Нешковић. Свеска V. Година XI. Излази сваког првог дана у мјесецу.

Садржина: О најраширенијој приповиједи и њеном писцу. — Како ће учитељ привићи школску дјецу на послушност. — Мартин Плантџ. — Обука и васпитање. — Левана. — Књижевни Преглед „Новог Васпитача“.

У Ср. Карловцима, Српска Манастирска Штампарија 1898.

Бранково Коло, лист за забаву поуку и књижевност у Ср. Карловцима, 9. (21.) априла 1898. Број 15. година IV. Власник и уредник Наја Маркович Адамов. На вел. 8-мини са 449—480 стуб. *Преглед*: Палигорче: По гробљу (У спомен Сави Рајковићу.) — Стеван Сремац: Поп Ђира и поп Спира 15. (Приповетка). — К. Richard Hen i Savage: Моја службена жена. 11. (Роман). — Ј. Ј. Шантрић: Један пут (из цариградског живота, превод с Туреког). — Од Загреба до Софије (из путописа: „Петнајест дана у престоници Бугарској.“) Ковчежић. — Просветни и друштвени гласник.

Босанска Вила, лист за забаву, поуку и књижевност. У Сарајеву 15 априла 1898. Бр. 7. год. XIII. Власник и уредник: Никола Т. Кашиковић-Сарајлија. На вел. 8-мини са 97-112 стр. *Преглед*: Сlike: Јован Ђорђевић; Вијенац друштва „Зоре“ на нови Вуков гроб у Биограду. — У прољеће, од Риза еф. Даутовића; Вилин ђердан од Даринке Неранђић-Брашованове; Љубомиру Крмановићу — Приповијетке: Велики жупан Часлав, од Сенћанина; Освета, приповијетка из турског шевариџа, превео Дервиш Д. Бајрић, Бишћак — Поука: Јован Ђорђевић; Старина Новак, од М. М. Вукићевића; Трубачи, од Петра С. Иванчевића. — Српске народне умотворине: Ко другоме зло жели, сам га дочека, из збирке Саве Н Семиза. — Листак.

Зора, лист за забаву, поуку и књижевност. Уређују Алекса Шантић и Јован А. Дучић. Година III. Свеска за април. 1898.

Садржај: Бранков пјесма од Нуруддин Ибнул Хаџера. — Ариф бег и Стамболка, пјесма од Јелене. — Задатска посла, књиже. козерија од Марка Цара. — У грцима, пјесма Ленауа, превео Божа Св. Николајевић. — Разорено гнијездо, (наставак) приповијетка Јевноста, од Свет. Ђоровића. — Братија, пјесма, препјевао Божа Св. Николајевић. — О обожавању Огња и Огњишта, (наставак). Извадак из Упоредне Старословенске Митологије, с обзиром на народне обичаје и старе народне пјесме, од Др. Николе Гружетића. — Анцело, поема А. С. Путника, (други дио,) превео Јован А. Дучић. — Бујукдерска Венера, од Мустафе Решиди, превео Хасан-Фехми Наметак. — Дениза, (наставак) драма у четири чина, написао Александар Дима Син, с француског преводи Милан Вл. Ђорђевић. — Кнез Сребрни, (наставак) роман из времена Јована Грозног, од грофа А. К. Толстоја, с руског преводи Вукосава Иваншичевићева. — *Живот и обичаји српскога народа*: Сијерма и Ресма, од Ст. Р. Делића. — *Оујене и прикази*: — Les écoles serbes dans le vill-ye' de Kossovo, приказује Ник. С. П. — Die В Kausaat n, приказује Harry. — *Кроника*. У Мостару, Штампа издавачке књижарнице Пахер и Кисића 1898.

Школски Вјесник, са службеним додатком, стручни лист земаљске владе за Босну и Херцеговину. У Сарајеву новембра и децембра 1897 Свеска: 11 и 12. год. IV. Уредник: Љубоје Длуштуш. На вел. 8-мини са 715—906 и 5—22 стр. *Преглед*: Др. Ђуро Бугарски: О мору или интересу, о његовој значајности и примјени у узгојном раду. (Свршетак). Јосип Матела: Чл. 67 у Четвртој Читавници „Годишње биљешке“ или задаци и питања за посматрање природе у школи и у доколици учениковој. (Свршетак). Недјељко Лазаревић: И опет о „Школском Дневнику.“ (Свршетак.) Јосип Милаковић: Биоградске биљешке уз читанке за основне школе у

Босни и Херцеговини (Свршетак). Из педагошке прошлости. Рад одбора за јавну наставу народног конвента од 1. јуна до 30. септембра П. год. (21. новембра 1793. до 20. марта 1794.) (Свршетак). Педагошка смотра. Популарно научни чланци. Едуард Долежал: О претварању плина у капљевине уопће, а наоко о Линдсеовој методи згушњавања зрака. (Свршетак). Педагошке мрвице. Листак. Службени додаток.

Голуб, лист за српску младеж. У Сомбору 15. априла 1898. Број 8. год. XX. Издаје: књижевница Миливоја Карасашевића. Уређује: Јован Благојевић. На великој 8. мими са 113—128 стр. *Преглед*: Љубомир Ненадовић: Памтите. (Пјесма). Михаило Архиепископ Биоградски и Митрополит Краљевине Србије, књижевник и добротвор народни (са сликом му). Исаије Митровић: Прољеће (пјесма). Богдан Краишник: Српско ослобођење, сјени Краишких српски витезова посвећује — захвални потомак. Миле Јововић: Мало српче (пјесма). Р. М. Тасић: Спасене су (прича). Онегин: У борби (пјесма). Слоп и Леопард; сличица из природописа. Ана Михаљчић учен. П. разр. гимн. Баче и војвода. (По мађарском). Илија Ђ. Будровац: Како су постали Мрњачевићи (народна приповијетка). Гласник. Херцеговац Љубомир: Шала и досјетке. Сваштина. Нове књиге и листови. 1. Ребуе. Саставио: Владимир Васић у Костајници. 2. Рачунски задатак: задао Божидар Марић гимн. у Крушевцу. Ријешење. Голубов писмоноша.

Најновија издања Издавачке књижевнице и Штампарије Пахера и Кисића у Мостару. Примили смо два најновија издања горње Штампарије на приказ:

1. **Свјетозара Ђоровића**: *Из моје домовине*, цртице. У Мостару, издање и штампа издавачке књижевнице Пахера и Кисића. 1898. стр. 168. Цијена 60. новч. Ђоровић је већ добро познат нашем читалачком свијету: његови радови излазе у најбољим нашим листовима: „Дјело“ „Бранкову Колу“ и др. Све његове слике из живота нашег народа у Херцеговини тако су дивне, дишу таквом топлином и свјежином, тако су пуне живота, да се у томе може мјерити са најбољим нашим данашњим приповједачима. Вријеме би било, да се озбиљна наша критика већ осврне на његова дјела, те да покрај несумњивијех врлина, покаже и мане, како би овај млади приповједач и даље пошао. Него гдје нам је озбиљна критика?...

2. **Мустафа Решид**: *Бујукдерска Венера*, са турског Хасан-Фехми Наметка. У Мостару. Издање и штампа књижевнице Пахер и Кисића. 1898. Цијена 10 новч. Овај лијепи пријевод Хасан-Фехми Наметка побуђује нас, да пожелимо, да ово не буде потоње зрнце источног бисера на нашем лијепом српском језику, него да нас што чешће обрадује оваквијем стварима, у нашим листовима, кад влада овако лијепијем језиком.

А што да речемо о самој Књижевници и Штампарији Пахер и Кисића? Покрај лијепијех радова и издања Прве Српске Штампарије Владимира Радовића, и ова нас је Књижевница Пахер и Кисића чисто изненадила колико дивном техничком израдом, толико и лијепим избором дјела, која је до данас издала. Српски читалачки свијет треба да засвједочи, колико умјје цијенити овака издања.

Dubrovačke elegije. Lujo Knez Vojnović. Izdanje i naklada Srpske Dubrovačke Štamparije A. Pazarčića. 1898. Двије од овијех елeгија најприје донијела је *Војиславлева Споменица*, па су за тим друге излазиле у „Бранкову Колу.“ Писац, посматрајући величанствене споменике из доба, кад је Дубровник стојао на врхунцу своје славе, бацајући летимичан поглед на

разне остатке некадање величине, а осјећајући ванредни чар дубровачке природе, осjetно је дубоки бол у својој души, савладала га је суморна сјета, те је то своје расположење и излио у поменутијем елегџама, својој врсти пјесамa у прози. Врло би згодно било, да кроз ту сјету пробије који пут зрачак наде, да ће Дубровник у тјешној српској заједници спет доживјети славу и величину, која ће трајнија бити. —

Ручни Рад, лист за мушки и женски рад у српској школи, година I број 5 изашао је из штампе са врло одабраном садржином. Ручни Рад излази један пут мјесечно на цијелом табаку.

Доноси: чланке и расправе из научне педагогике по ручном раду: кретање школских радионица, улуства за практичне ручне радове, књижевне приказе и биљешке, и огласе у којима се налазе грађа и оруђе за ручне радове. Цијена му је само један динар годишње. Претплата и рукописи шаљу се уредништву у св. горској улици бр. 20. У замјену се примају сви српски и страни часописи и листови.

Препоручујемо га нашем читалачком свијету, а нарочито трговинама да своје огласе шаљу „Ручном Раду“.

До сада су изашли: 1, 2, 3, 4 и 5 број „Пчелара“, листа Српског Пчеларског Друштва, који излази у Биограду, сваког мјесеца на табаку са овом садржином: Постапак Пчеларског Друштва. — Важност пчеларства. — Јединствена тајна пчеларева. — Мед као храна и лијек. И пчелари треба да подижу вотњаке. — Пчеларска зима. — Вино од меда. — У марту пчеле не треба да праве саће. — Да ли с прољећа да потејемо саће у вршкарама. — Куповина и пренос кошница. — Колико меда могу пчеле нанијети. — **ВАЖНОСТ НАЦИОНАЛНА МЈЕСЕЧНИ ПЧЕЛАРСКИ РАДОВИ.** — Значај партеногонезе у пчеларској пракси. — Природно и вјештачко ројење пчела. — Вино од кајсија, шљива и јагодског воћа. Поред овога разне биљешке, — Гласнике, — Књижевне прегледе и Дписе.

Листу је цијена годишње: за Србију 4 динара и ван Србије 2 fl. или 4 фр.

Лист се шаље ако се претплата унапријед положи.

Све пошиљке само са плаћеном поштарином шаљу се на адресу: Српском Пчеларском Друштву Биоград.

Позив на претплату. Тек у посљедње вријеме почело је и у нас да се више ради на развџку дјечије књижевности, али ће требати још доста времена и рада, па да она достигне у овоме друге, напредније народе. Да би овоме развџку дјечије књижевности помогао, написао сам књигу „*Ђачки Свет*“. Ђачки Свет има 9 прича, које су или оригиналне или прерађене, и три пјесме, а све написане у српском духу. Књига ће бити удешена са шест лијепих и укусних слика, а штампана на финој, сатинираној артији. Ђачки Свет удешен је за ђаке Ш. и IV. раз. основне школе. У њему ће дјеца наћи одабране и здраве хране за своју поуку и занимање, а слике ће учинити, да књига буде још занимљивија. Ђачки Свет излази у издању наше вриједне књижаре Вел. Валожџића, а биће велика око 6 табака. Цијена је књизи 70 пр. дин. или 35 новч. Моле се пријатељи дјечије књижевности, а особито другови по занимању, да се својски заузму око скупљања претплате. Претплату треба слати књижари Вел. Валожџића у Биоград. Претплату из Аустро-Угарске треба слати књижари Ар. Пајевића у Н. Сад, а из Босне и Херцеговине књижари Пахера и Кисића у Мостар. Скупљачима је 10 књига за труд. Имена претплатника штампаће се. Претплата се прима до 15 априла ов. год.

Биоград, 9 марта 1898.

Пеш. М. Никетић, учитељ.

Промјена уредништва. Дојакошњи црквени лист срп.-правосл. добро-босанске митрополије „Босанско-Херцеговачки Источник“ промијенио је из стварних интереса, ради „јачег полета и рада“ власништво уредништво и облик листа, те је од 1898. год. почео излазити под именом „Источник“, духовни часопис за црквено-просвјетне потребе срп.-правосл. свештенства и народа у Босни и Херцеговини, и то два пут у мјесецу на једном табаку, а у облику повеће осмине са омотом. Власници су листа сада впреосв. г.г. срп.-правосл. бос.-херцег. архијереји, а уредник је свештеник г. Теодор Јунгић, ц. и кр. војени капелан бос.-херцег. чета. Штампана се у укусонм облику и на лијепој хартији. Овоме је гласилу 12 година од како излази. Годишња му је цијена 2 фиор.

Памяти Высокопреосвященнѣйшаго **Михаила**, Архіепископа Българскаго и Митрополита Сербскаго. И. Палмовъ. С.-Петербургъ. Типографія А. П. Лопухина. Телѣжный пер., д. 3—5. 1898.

Књижевни оглас, Училишима, школским одборима и родитељима ђацима!

Цијеле године су вам се ђаци мучили и учили, а скоро ће бити испит, кад вреднима и добрима треба признати труд, па похвалити и одликовати сваког доброг и заслужног ђака. То правичност захтјева, па ће ваљане крјепити за даљи рад, а слабе ће то подстицати да буду бољи.

Код нас је лијеп и врло корисан обичај, да се добри ученици награђују о испиту лијепим књигама. Не штедите ту, не жалите да на дјецу потрошите.

Одабране илустроване књиге за поклањање ђацима:

Пролећни дарак. Доброј дјечи намијенили Јос. Ковачевић проф. и Мих. Л. Станојевић учитељ. Са много слика. Нијелегантније до данас у бојама одштампана књига за дјецу. Цијена 40 новч. *Венац*, за српску дјецу оплео М. М. Стефановић учитељ. Са много слика 30 новч. *Добра деца*, приповијетка за срп. дјецу, превео М. М. Станојевић учит. са 4. слике. Цијена 30 новч. *Биски свет*, приче за децу са сликама. Удесио П. М. Никетић учитељ. 35 новч. *Зрница*, књига за младеж, од М. Јовића и Д. Ј. Путниковића, учитеља. Има преко 80 прича, пјесама и забава, са преко 60 слика. Цијена 50 новч. *Нови Декламашор*, удесио Стеван Зарић учитељ. Са 43 слике и бојадисаним корицама за I и II разред. Цијена 25 новч. — *Баковане-цароване*, књига за младеж од Д. Ј. Путниковића, учит. Има преко 60 слика. Цијена 50 новч. — *Изгубљено дете*, приповијетка Х. Шмида у преводу М. Станојевића, учитеља, илустрована са неколико лијепих слика. Цијена 30 новч. — *Деца пушници*, Припов. М. М. Стефановића учитеља. Са више слика. Цијена 30 новч. — *Велики српски декламашор*, удесио Стеван Зарић учитељ. За III и IV. раз. са 38 слике. Цијена 50 новч. — *Срце*, од Едмонда Амачиса са 50 слика. 1 фор. — *Племеншта Ружица*, Припов. Х. Шмида са сликама. 75 новч. — *Робинзон Крузе*. Припов. Д. де Феа са сликама. 75 новч. — *Међедовић и Царева кћи*, са сликом у боји. 50 новч. — *Вилина књига*, Приповијетка, приредио С. Матавуљ. 50 новч. — *Споменац*, Прибради Л. Лазаревић и Д. Соколовић. 30 новч. — *Ашинеке приче*, Нап. А. Гавриловић проф. 40 новч. — *Мали васпитач*, Саставио Л. Зрнић. Са сликама 25 новч. — *Мале ученице*, у поуци. причи и пјесми саставио Л. Зрнић. 25 новч. — *Одабране басне* народне и умјетничке. Приредио Л. Зрнић. 25 новч. — *Ђорџ Шифенсон*, проналазак жељезнице и лакомotive. Са више слика. 50 новч. — *Српски свет*, удесио М. П. Никетић учитељ. Са много слика. 1. фор. — *Човечеј шело*, грађа његова и органи. Слике за

расклапање у боји 1 фор. 25 новч. — *Смиље*, Књига за младеж. Саставио С. Грбић учитељ. 30 новч. — *Из душе народне*. Пиповијетке. Сабрао А. Глигоријевић. Са 3 слике. 50 новч.

Књиге шаљемо о нашем трошку. Учителима и школ. одборима који пошљу Поштанском упутницом (Post Anweisung) за ма које од ових књига најмање 3 фор. дајемо 20% рабата.

Биоград, Мај — 1898. год.

Књижара Велимира Валожнића.

Од књиж. Браће Поповића примили смо ово:

Славно Уредништво!

Слободни смо Вам у прилогу послати сљедеће књижице: Приповијетке чувеног свијетског књижевника Христофа Шмита за зрелију омладину ради поуке: како се постаје карактер у животу:

„Ускршње јаје“ приповијетка Христофа Шмита	0.8
„Пожар“ приповијетка у писмима од Хр. Шмита	0.5
„Голубче“ приповијетка Христофа Шмита	0.5
„Дрвени крст“ приповијетка Христофа Шмита	0.5
„Најбоље насљештво“ приповијетка Хр. Шмита	0.5

А У ШТАМПИ СЕ НАЛАЗИ:

„Шарени лештир“ приповијетка Хр. Шмита	10
„Бадње вече“ приповијетка Христофа Шмита	0.5

које молимо да изволите у Вашем цијељеном листу приказати.

Нарочито напомињемо: да нам је намјера овим и оваким лијепим књижицама чувеног свијетског књижевника Христофа Шмита, које су и за нашу омладину прикладне да се из њих поуче и оплемењају у моралу и карактеру. Да отијекну смо, тако удесили, како би у што већем броју у руке омладине наше доспјеле.

Овако ниске цијене нијесу ни у оргиналу код великог и богатог њемачког народа — те и са ове стране надимо се да ће де исте књижице пријатељски у Вашем цијељеном листу приказати — на чему Вам унапријед најљепше благодаримо.

Нови Сад, пред Васкрс 1898.

Са особитим поштовањем

Браћа М. Поповићи

српска књижара и штампарија.

KNJ I ŽEVNA MOLBA.

Gospodo i braćo sudrugovi!

Nakanio sam izdati knjizicu:

„Humor u školi“,

zbirku smješica, dosjetaka i šaljivih crtica iz školskoga života.

Da bude ta zbirka smješica što punija, veća i bogatija, molim ovim najuljudnije svu braću učitelje i družice učiteljice, neka mi pribilježe i pošalju razne dosjetke, smješice, školske crtice, smješljive učeničke odgovore i t. d., kojih ima u obilju, da ih skupim n jedan stručak i izdam u posebnoj knjizi.

Već je dotiskana I. sveska smješica, te će skoro izaći pod imenom :

„NOVI ŠALJIVDŽIJA“,

a kao nastavak i II. sveska biti će knjižica „Humor u školi“.

Tko me je voljan potpomoći zgodnim gradivom za tu knjižicu, molim, da mi rukopis izvoli poslati do konca mjeseca lipnja t. g., a ja mu već u napred hvalim na trudu!

U Karlovcu, 1. svibnja 1898.

Stjepan Širola,

učitelj, urednik „Škole“ i „Lilj. na“.

Браћо Словени! Дне 14. јуна ове године биће управо 100 година, како се у малом моравском селу, у Ходселавицама, родио славни повјесничар чешки *Фрањо Палацки*, којег је захвални народ чешки с правом назвао „оцем народа.“

Успомена та побуђује у срцима свих Чеха дубоки осјећај захвалности према човјеку, о којег рад, настојање и знање ослања се у историји чешкој велезнаменити чин народнога препорода и ослобођења из бескрајне бијеле душевне у материјалне, у које су увиле чешки народ тешке непогоде од двјеста година. Чин тај твори моћан прелаз из тешког понижења и свеопћег упатка у живот нов, снажан и здрав, који је обухватио све племените тежње човјечанске.

Велики тај догађај, препород чешког народа и повратак његов на достојан живот у својем почетку и даљем развоју великом јест дјело *Фрање Палацкога*, који је бодарен великим духом, вођен врућом љубављу прама народу свом, неуформом марљивошћу из дубина заборави изнесао на видик драгоцјено благо прошлих догађаја, своје домовине и у опсежном повјесничком дјелу приказао негдашњу моћ и знаменитост чешке државе у самом срцу Јевропе лежеће.

Монументалним дјелом тим опровергао је лажу, које су се злонамјерно шириле, освјетлио је знаменити уплив народа чешкога на политички живот, развој културе и ослобођење људства образложио право његово на недовисан живот и самостално мјесто међу савременим просвјетљеним народима и одушевљења за борбу око части и битка народног.

У тешком многољетном том боју поставио се *Фрањо Палацки* на чело свим бојовницима, својом политичком мудрошћу, мужевном одважношћу и ријетком прозирношћу крчио је пут народу чешком савладајућ стотине запријека, док му није учврстио положај и изнео точни његов политички програм, који је путио к слободи цијелога човјечанства. Знанствени и политички свој рад ударио је широком словенском становишту и дао тим моћну побуду к узајамном зближењу словенских племена, које зближење јасно се показало за знамените скупшине австријских Славена, која се обдржавала у Прагу 1848 и „на којој“, према резолуцији те скупштине, „по први пут, од како нас повјест познаје, раштркани чланови великог дебла славенског састали се у великом броју из далеких крајева, да упознавши се као браћа посавјетују се о заједничким својим пословима и да се сложе, како да прибаве својој народности у Австрији потпуно признање истог права у држави, које ужива њемачки и маџарски народ, ослањајућ се при том на моћну потпору, која за добро право у сваком слободном срцу избије.“

Фр. Палацки био је и за цијело по столећа вођом душевнога развоја чешкога, а својом „Историјом народа чешкога“ и другим историјским радњама издавањем „Старих летописа чешких,“ „Архива чешкога,“ оснотком и равнањем „Чешке Матице“ те својим радњама у чешком Музеју — прибавио је себи неумрлих заслуга за свој народ.

Вијеће краљевскога главнога града Прага, у којем је живио, радио и његовим почасним чланом био, осјећајућ више него ико дужност подати заслужну почаст успомени великога Чеха, закључило је прославити стогодишњицу рођења Фрање Палацкога великом прославом, достојном њега и народа, прославом, која би, спојена с полагањем темељног камена споменику, оставила вјечну успомену будућим вјековима.

У ту сврху позвало је вијеће градско уз учествовање околишних градова потписани одбор за прославу, да ту велечасну задаћу изврши.

Дани прославе у Прагу одређени су на 18., 19. и 20. јуна (по новом).

Зовемо к том достојном изљеви захвалности чешкога народа прама његовом васкриситељу сву драгу браћу по широким славенским лузима да дођу и да с нама прославе успомену великога Чеха и Славена а тим и успомену пробуђења чешкога народа и славенске мисли.

Отварамо Вам искрено и одано наручје своје и зовемо Вас гостољубивом свом огњишту — у краљевски, златни, славенски Праг кличућ Вам у сусрет срдачни

На здар!

Дано у Прагу, дне 10. марта 1898.

Одбор за прославу стогодишњице рођења Фрање Палацкога у Прагу.

Национална Библиотека Црне Горе
Др. Јан Подлиши,
начелник кр. глав. града Прага,
почасни председник.

Карел Вендулак,
за опћ. кр. гл. града Прага,
предеједнички замјеник.

Адолф Шпидер,
за опћ. кр. гл. града Прага,
благајник.

Фердинанд Вонтл,
за опћ. кр. гл. града Прага,
предсједник.

Вацлав Рутнер,
за Грађанску бесједу у Прагу,
II. тајник.

Рајмунд Цејлек,
за друштво чешких новинара,
перовођа.

Јосеф Шејнер,
за чешку соколску опћину,
I. тајник.

Порука уредништва.

Због нагомиланог рада у Државној Штампарии задоцнили смо с нашим листом, па молимо читаче „Просвјете“, да нам не замјере. Уредништво се за то стара, да свеске излазе обилатије — до 5 и више штампанијех табака. Свакако ћемо гледати, да будемо уреднији напријед.

Многи се обраћају Уредништву, ако уредно не примају лист. Молимо напријед, да се за оваке ствари обраћа непосредно Управи К. Ц. Државне Штампарии на Цетињу, која води о томе бригу. Уредништво нити прима претплату, нити се бави експедицијом, него само пословима око уређивања листа.